

VOSZKA ÉVA

Államosítás, privatizáció, államosítás

A magyar állam részvénytulajdona három év alatt megduplázódott. Állami kézbe kerültek energetikai óriások és kisebb bankok, nagy közszolgáltatók és apró boltok, nyereséges és a csőd szélén álló cégek, teljes pakettek és kisebbségi részesedések. A lezáratlan folyamatról készült pillanatfelvétel azonban nem káoszt, hanem egységbe rendeződő képet exponál: a köztulajdon kiterjesztése a gazdaság működéséről alkotott kormányzati felfogás szerves része, fontos, bár nem kizárólagos eszköze az állami szerepvállalás módosításának, a vagyonok és jövedelemszerzési lehetőségek átrendezésének. Az elemzés szerint az állami tulajdon nagyságának változása, ha az beágyazódik az egész gazdaság működési módjának átformálásába, akkor olyan jellegzetességeket mutat, amelyek a politikai berendezkedéstől, sőt a lépések irányától is függetlenül jelentkeznek: a közkézbe vételnek és privatizálásnak vannak hasonló vonásai.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: H82, L32, P26.

Az állami tulajdon piacgazdaságokban sem ismeretlen, különböző formáinak súlya számos fejlett országban is jelentős. Ennek fenntartása vagy kiterjesztése elvileg többféleképpen is indokolható: a közérdek érvényesítésével, a piaci kudarcok orvoslásával, a jövedelmek újraelosztásával, politikai érdekekkel – a társadalmi béke megteremtésétől a szavazatszerzésig, a hatalmi pozíciók megerősítéséig.¹ Az államosítás és a privatizáció – sokszor ugyanazokat a cégeket érintve – világszerte időről időre váltogatja egymást, helyenként ciklikus vonásokat is mutatva.² A legutóbbi, az 1980-as évektől induló privatizációs hullám Európában az ezredforduló után ellaposodott, a válság hatása pedig ellentmondásos volt: egyfelől csökkent az állami vállalatok száma és értéke a csődök, összevonások, valamint az államház-

* Köszönet *Laki Mihálynak, Mihályi Péternek és Pető Ivánnak*, valamint az anonim lektoroknak a cikk első változatához fűzött megjegyzésekért.

¹ Az indokokról összefoglalót ad *De Alessi* [1987], *Vickers-Yarrow* [1993], *Boyco-Shleifer-Vishny* [1996], *Yarrow-Jasinski* [1996b], *Stiglitz* [2000], a magyar szakirodalomból *Karsai és szerzőtársai* [1997], *Voszka* [2005].

² Az ugyanazon vállalatok államosításáról, majd eladásáról lásd *Dumontier-Laurin* [2003], a fő irányok váltakozásáról például *Rosa-Pérard* [2008], a ciklikusságról *Chang-Hevia-Loayza* [2008].

tartás pénzügyi egyensúlyának javítását célzó eladások miatt, másfelől viszont sok bankot és vállalatot közkézbe vétellel mentettek meg a kormányok.³ Magyarországon a rendszerváltó privatizáció zömének lezárulta után, 1998 és 2002 között, majd a 2000-es évek végén csak néhány esetben került sor államosításra, 2010 után azonban a folyamat nagyobb léptékre váltott.

Az állami tulajdon bővítésének időbeli és térbeli összevetése, az egyes periódusokban és országokban jellemző motivációk, eljárások, következmények rendszerezése egy következő – és tervbe vett – kutatás tárgya lehet. Ez a cikk az elmúlt évek hazai folyamatainak bemutatására, az okok és a célok, a módszerek és az ösztönzők feltárására összpontosít. Az elemzés hozzájárulhat a folyamatok tárgyszerű értékeléséhez, elháríthatja az elhamarkodott vagy szélsőséges megítélést, ezért talán akkor is érdeklődésre tarthat számot, ha a későbbre halasztott összehasonlítás, de legalább annyira az átalakítások lezáratlan volta miatt ma még főként csak magukat a döntéseket elemezhetjük, a működési mechanizmusra gyakorolt hatásokat kevésbé. Arra sem adható végleges válasz, hogy a jelenlegi államosítások sajátos magyar modellt jelentenek-e, vagy illeszkednek valamilyen nemzetközi mintába – annál is kevésbé, mert nem csak Magyarország van átalakulófélben.

Ezért inkább csak hipotézisként fogalmazzuk meg a cikk fő mondanivalóját: a magyar a cégek állami kézbe vétele a 2010-es évek elején – az intézményes privatizációhoz hasonlóan, de az azt követő szórványos államosításoktól eltérően – túlmutat az egyszerű tulajdonosváltáson. Most azonban nem is rendszerváltó átalakításról van szó, legfeljebb az adott rendszer egy újabb változata sejlik fel. A folyamat jellemzője, hogy a döntések elsősorban nem gazdasági, hanem politikai szempontokon alapulnak, sajátos, nem piaci eszközöket is alkalmaznak, a megvalósítás pedig nem követ pontos forgatókönyvet, hanem az átfogó politikai értékrend, eszme- és célrendszer bázisán rugalmas és kreatív. Ezek a jellemzők feltételezésünk szerint minden olyan nagy léptékű, rendszerváltó vagy a működési formát átalakító tulajdonosváltásra érvényesek – a társadalmi-politikai berendezkedéstől és a fő iránytól függetlenül –, amelyekben az állam eladóként vagy vevőként megjelenik, mégpedig az állam mint intézmény természetéből következően.

Miután elhelyezzük az államosítást a kormányzati felfogás egészében, és összefoglaljuk a meghirdetett célokat, bemutatjuk – az egyidejű elemzés miatt főként sajtóforrásokra támaszkodva – a megtett lépések legfontosabb vonásait annak érdekében, hogy felvázolt hipotéziseinket alátámasszuk.

„...a köz érdekét az állam tulajdona is védi”

Az állami tulajdonosi szerep kiterjesztése már csak azért sem meglepetés, mert a most másodszer kormányt adó pártok már 1998 és 2002 között is tettek hasonló lépéseket, több későbbi típus előképét is felmutatva. Állami kézbe került a Malév (kény-

³ Lásd például Lyons [2009], Kwoka [2009], Valentiny [2012], Várhegyi [2012], Mody–Sandr [2011], *The PB Report* [2012].

szerűen, a privatizációs szerződés egy nem nyilvános passzusának teljesítéseként), a Postabank (ami bankmentés és elemzői feltételezések szerint „tülkonsolidáció,” pénzkiszivattyúzás is volt), az M1-es autópálya (a koncesszió megszüntetésével), a Bizományi Áruház Vállalat (a legnagyobb ellenzéki párthoz közel álló tulajdonosra gyakorolt erős nyomással, amit gyors továbbadás követett). Komoly tervek voltak a nyomott hatósági árakkal veszteségesé tett gázüzletág megvásárlására a Moltól.⁴ 2008 után a Bajnai-kormány vette ismét állami tulajdonba az időközben privatizált, de krónikusan veszteséges Malévet, elővásárlási jogot szerzett a gáz-nagykereskedelemre, és tárgyalt a Mol kisebbségi pakettjéről is.

A folytatásra a jelenlegi kormány vezetői már a 2010. évi választások előtt utaltak, a kérdést szélesebb összefüggésbe helyezve: „... egy nemzetgazdaság hazai kézben lévő stratégiai ágazatok ... nélkül gyenge és sebezhető. Az új világban érték lesz a nemzeti vagyon, a hazai tulajdonban lévő bankrendszer, érték lesz az energia, a föld, az élelmiszer, a víz, és a természet értékeit, a köz érdekét az állam tulajdona is védi” (Orbán [2009b]). Itt a hazai és az állami tulajdon növelése nem válik el élesen egymástól, a közös cél a nemzeti szuverenitás és az ellátásbiztonság, a *közérdek* érvényesítése, elsősorban a *stratégiai* tartott területeken. Ezekre a célokra az állami és önkormányzati tulajdont átfogó nemzeti vagyonnal kapcsolatban az alaptörvény is utal, de a kiterjesztésről nem szól, csak a privatizáció korlátozásáról.⁵ A kormányprogram és az első években egymást gyorsan követő tervezetek (Új Széchenyi terv, Széll Kálmán terv, konvergenciaprogramok) is csak az általános kereteket vázolták fel. Ezek szerint a neoliberalizmust, a piac mindenhatóságába vetett hitet megrendítette a válság. Az államnak nagyobb szerepet kell vállalnia a gazdaság működtetésében, „a szabályozott piac zászlóvivőjeként” (Orbán [2009a]) úgy, hogy ne az üzleti elit, a magánérdekek kiszolgálója legyen.⁶ Az állami tulajdont az egyre inkább hangsúlyozott szuverenitásra építő „nemzeti gazdaságpolitika” sem említi explicit módon – ellentétben a különadókkal és a rezsicsökkentéssel (Orbán [2013a], [2013b]) –, az legfeljebb utalásként jelenik meg a dokumentumokban (például a természetes *monopóliumoknál* az erősebb szabályozás mellett „esetleg” szóba jöhet a „tulajdonviszonyok átrendezése” – NER [2010] 24. o.). A törvényes lehetőséget mindenestre megerősítette, hogy a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő feladatai közé bekerült az állami vagyon gyarapításának az az értelmezése, amely magában foglalja „akár a vagyoni kör bővítését is.”⁷

Így az állami tulajdon kiterjesztése a kormányzat általános felfogásába illeszkedve, de nem látványosan deklarált elemként, mintegy lopakodva emelkedett a *hivatalos kormánypolitika* rangjára, de az lett, s ez lényeges eltérés az előző kormány csak kivételes esetek kezelésére szánt megközelítésétől. A közérdek érvényesítése, a monopóliumok által teremtett piaci kudarcok orvoslása egyre nyilván-

⁴ Az esetek részleteit ismerteti Voszka [2001].

⁵ Magyarország Alaptörvénye 38. cikk.

⁶ A részleteket és hivatkozásokat lásd Voszka [2011].

⁷ http://mnvzrt.hu/akadalymentes/toroltanyagok/altalanos_bemutato.html. Letöltve: 2013. november 8.

valóbban a vagyon- és jövedelmi viszonyok átrendezését is célozta. Ez egyfelől meghatározott hazai vállalkozói körök, a kormánypártok gazdasági háttországnak erősítését jelenti, szemben az ellenzék korábban jobb pozíciókhoz juttatott üzletembereivel. Másfelől a szándék egyes ágazatokban a nyereség kivonásának, sőt előállításának megakadályozása – amit nonprofit működésnek neveznek –, valamint a fogyasztói árak csökkentése: „A közszolgáltatásban nincs helye magáncégeknek, mivel ezek lényege a profittermelés, amely ellentétben áll a közüzemi díjak elfogadható mederben tartásával” – mondta a főváros egyik vezetője (Szalai [2010]). Ez sokszor – nem csak a közüzemeknél – az elhibázott, zömmel a külföldieket kedvezményező privatizáció helyreigazításaként jelent meg, mint a Mol-visszavásárlást példaként állító nyilatkozatban: „Ha megnyílik annak lehetősége, hogy egy ország újraélessze a korábban elherdált és esztelen privatizációval eltékozolt nemzeti vagyonát, növelni, gyarapítani tudja a nemzeti vagyont, akkor azt meg kell tennie” (Gyarapítani... [2011]). Egyes ágazatokban – például a pénzügyi és energetikai szolgáltatásokban – a külföldi tőke részaránya nemzetközi mércével mérve valóban magas lett, ami erősítheti ezeket az érveket, bár a magyar állami tulajdon nagysága összességében nem kirívóan kicsi.⁸ A módszerről pedig a gazdasági miniszter 2013 elején határozottan fogalmazott: „Aki helytelenül privatizációs vagyonhoz jutott a természetes monopóliumok területén – energia, szennyvíz, víz, csatorna –, attól vissza fogjuk venni, mert önként visszaadja. Mert olyanok lesznek a feltételek” (Add el... [2013]). A feltételek valóban egyre keményebbek lettek.

Az olajipartól a kis szoftvercégig

Az állami részvényvagyon 2010 óta kétszeresére nőtt.⁹ A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő portfóliójának értéke 2007-ben – beleértve a más állami intézményeknek vagyonkezelésbe adott cégeket is – 1200 milliárd forint volt (Voszka [2009]). Ha az elmúlt három évben megszerzett vállalkozások vételárához hozzáadjuk a nyugdíjpénztáraktól átvett társasági részesedések értékét, akkor nagyságrendileg hasonló

⁸ A bankrendszer tulajdonosi szerkezetéről lásd Várhegyi [2002], az állami tulajdon súlyáról Christiansen [2011]. Ez utóbbi szerint a hazai állami többségi tulajdonában lévő cégek száma kiemelkedik az OECD-országok sorából, Magyarország a maga 358 vállalatával Lengyelország mögött a második helyen állt 2011-ben. A 150 ezer alkalmazott közepes szintet jelez, a cégek összesített értéke viszont az egyik legalacsonyabb a mintában. Meg kell jegyezni, hogy a vállalatszám az MNV 2008. évi adatai szerint a teljes portfóliót lefedi, és ennek csak kétharmadában volt többségi részesedés (Voszka [2009]).

⁹ Az összehasonlítás alapjának nem a teljes állami vagyont érdemes tekinteni, annak döntő része ugyanis nem forgalomképes (Mihályi [2010] I. kötet 145. o. 1.9. táblázat). Az 1990-ben privatizálható vagyon nagyságát ugyanez a forrás 2600 milliárd forintra becsüli (161. o.), de a mechanikus összevetés a jelenlegi helyzettel félrevezető, mert a nyilvántartásokat a vagyonkezelők könyv szerinti értéken, folyó áron vezették. Cikkünk nem foglalkozik az oktatás és az egészségügy állami kézbe vételével, mert ezek nem a (termelő) részvényvagyon körébe tartoznak, és központosításuk csak a nemzeti vagyonon belüli átrendezést jelent.

összeget becsülhetünk.¹⁰ Az összehasonlításai alap azonban a privatizáció utáni „maradék” vagyon viszonylag szűk köre – a tulajdonosváltás a magángazdaságnak csak a töredékére terjedt ki.

Az érintett vállalatok száma néhány tucat, ám ha az egyedi lépéseket kiegészítjük a mintegy 130 takarékszövetkezettel és ötezer trafikkoncesszióval, akkor a végeredmény több ezer, differenciált méretű cég. Az állami portfólió összetételére egyébként már korábban is a kevés nagy és sok kicsi vállalat együttese volt jellemző.¹¹

Az állami tulajdonba vétel jól rendezhető *tevékenységi* területek szerint, amelyek ráadásul a *célok* és a folyamatban fontos szerepet játszó *szabályozási környezet* szempontjából is viszonylag homogén csoportokat alkotnak.

A fő szabály alól jelentős *kivétel* az első lépés, a *magánnyugdíjpénztárak* szinte teljes vagyonának visszacsatornázása az állami rendszerbe. A cél itt a készpénzvagyon és a jövőbeli járulékbefizetések elvonása – a negatív ösztönzést a maradék számára szélsőségesen rossz feltételek adták –, a pénztárak portfóliójában lévő tőzsdei társaságok részvényeinek megszerzése csak járulékos következmény volt. Ezek a pakettek a legnagyobb cégekben (Mol, OTP, Richter, Magyar Telekom) csak néhány százalékos részesedést jelentettek, de egy-két kisebb társaságban tíz százalék felettit. Becslések szerint így mintegy 300 milliárd forint részvényvagyonot kapott ajándékba az állam (*Bevásárolta... [2011]*).

Stratégiai területek

Az energetika és a többi közszolgáltatás, a bankok és a telekommunikáció az állami tulajdon kiterjesztésének fontos terepe. Közös az indoklás – a kormányzati befolyás visszaszerzése, az ellátásbiztonság erősítése és a fogyasztói árak alacsonyan tartása –, és közös a szabályozási környezet szigorítása, elsősorban a 2010-től többször is kiterjesztett-átalakított *különadókkal*. Noha ezek eredeti célja a költségvetési bevételek lakosságot nem terhelő, az „igazságos közteherviselést” megvalósító növelése, és az extraelvonások néhány más tevékenységet is érintettek, hamarosan világossá vált a kormányzat számára kedvező mellékhatásuk: a működési feltételek elbizonytalanításával és a profittermelő képesség erodálásával lezorítják a megvételre kiszemelt vállalatok értékét, erősítik az eladási hajlandóságot is.

Néhány különadó a 2006-os stabilizáció óta létezett (2006. évi LIX. törvény), de számuk a kormányváltás után négyről fokozatosan 12-re emelkedett, 300 és 500 milliárd forint közötti összegük pedig 2010 óta eléri vagy meghaladja a teljes társasági adó nagyságát. A 2000-es években a költségvetési bevételek 0,6 százalékát adták, azután 3–5, az idei tervek szerint pedig 7 százalékára nőnek (*Különadók... [2013]*). Az elvonások alapja – egy kivétellel – nem a nyereség, hanem az árbevétel (a bankoknál a mérlegfőösszeg) volt, mégpedig sávosan emelkedő mértékben. Ez azt jelentette, hogy nemcsak az eredményt, hanem a veszteséget is elvonás sújtotta, és a nagyobb társaságok, vagyis főként a külföldiek többet fizettek. A 2012-es

¹⁰ Lásd a tranzakciókat és néhány fontosabb vonásukat összefoglaló *Függelék*et.

¹¹ 2007-ben az MNV-vagyon közel kétharmadát hat társaság adta (*Voszka [2009]*).

törvénymódosítások nyomán az adók zöme – az eredeti kormányzati ígéretekől eltérve – nem szűnt meg, hanem módosításokkal és a kör kiterjesztésével a rendszer tartós részévé vált.

Az energiaellátók nyereségére 2006-ban kivetett Robin Hood-adó először 11, majd 31 százalékra ugrott, és hatóköre a víz- és csatornaszolgáltatásokkal bővült, a banki különadó fennmaradt, az államilag támogatott kamatokra kirótt hitelintézeti járadék majdnem négyszeresére nőtt, a pénzforgalmi műveleteket terhelő egyeztetéses tranzakciós adót már azelőtt megduplázták-megháromszorozták, mielőtt bevezették volna, és a bankok viselik a devizahitelek törlesztésének könnyítéséből származó veszteségek egy részét is. A távközlési adó helyébe a telefonbeszélgetésekre hívásonként és percenként kétforintos adó lépett, és a többi hálózatos iparághoz hasonlóan itt is megjelent a vezetékadó.

A pénzügyi és az energetikai szektorok átlagában így 50 százalékos lett a nyereségadó – ami lényegesen magasabb, mint más országokban 2008 után kivetett elvonás (Várhegyi [2012] 223–224. o.) –, de a banki és távközlési terheket be lehetett építeni a díjakba. Az energetikában viszont az adóemelés hatását a lakossági gáz- és áramárak befagyasztása, majd a 2013-tól érvényesített 10 százalékos – majd újabb 11 százalékos – *rezsicsökkentés* tetézte. Az utóbbi a víz-, csatorna- és hulladékszállítási szolgáltatást is érinti, amelyek díját az önkormányzatok helyett most már a kiterjesztett jogkörű energiahivatal szabja meg. Ráadásul a hatóság ezután árdöntéseit nem határozatban, hanem rendeletben hirdeti ki, amivel szemben nincs jogorvoslat. A változás oka, hogy az áram- és gázszolgáltatók megkérdőjelezték az új tarifákat, mert azok – az alapelvektől eltérve – nem tartalmazták a speciális elvonásokat. A bíróság nekik adott igazat, de a döntés másnapján az Országgyűlés törvényt hozott arról, hogy az érintett társaságok egyetlen ilyen költségelemet sem háríthatnak tovább a fogyasztókra, és ezt a korábban hozott bírósági ítéletek sem tehetik lehetővé (Marnitz [2013a]).

Az államosítás az *olaj- és gáziparban* volt a legnagyobb léptékű. A Mol kisebbségi pakettjének eladóját nem a szabályozók, hanem sajátos feltételek ösztönözték a kilépésre már 2010 előtt. Az ellenségesnek minősített Szurgutnyeftye gazt ugyanis – tulajdonosi háttérének tisztázatlanságára hivatkozva – a Mol testre szabva módosított alapszabálya és a hatósági engedély hiánya miatt nem jegyezték be a részvénykönyvbe, így szavazati jogával soha nem tudott élni. Részben emiatt a társaság 2009 és 2011 között nem fizetett osztalékot. Az orosz cég azonban végül haszonnal adott túl 21 százalékos részvénycsomagján: az 1,88 milliárd eurós vételár majdnem egynegyedével több, mint amennyit 2009 tavaszán a Szurgut fizetett a pakettért az OMV-nek. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő az IMF-hitel maradékából finanszírozta a vételarat (Marnitz [2011d]).

Noha a Mol vezetése a megelőző évek tapasztalatai alapján „baráti befektetőként”, a stratégiai érdeklődőket elhárító védernyőként üdvözölte új részvényesét, az állam szabályozóként ezután sem kedvezett a vállalatnak. A különadók mellett tovább faragta a nyereséget a bányajáradék emelése, a belföldön kitermelt gáz árának hatósági megszabása, az egyetemes szolgáltatás garantált megtérülési mutatójának megfelezése és a gázüzletek egy részének elvonása (Marnitz [2010], [2011b]).

Ezeket az üzleteket a majdnem kizárólagos állami tulajdonban lévő Magyar Villamos Művek kapta meg. A Mol földgázszállító cégét háttérbe szorítva az áram-nagykereskedőt jelölték ki a nemzetközi gázvezetékek építésére, az MVM adhatta el a feleslegessé vált gázkészletek egy részét, és ő alakíthatta meg a gáztőzsdét (*Marnitz [2011b], M. I. [2011]*). Mindennek betetőzéseként rábízta – az eredeti tulajdonos Mol helyett – a korszak második legnagyobb tranzakcióját, az E.On szabályozással veszteségesé tett nagykereskedelmi részeinek és a nagy gázvezeték-építkezések miatt leértékelődő tározóknak a megvételét. Az indokok között megjelent a Gazprommal kötött szerződés 2015-ben esedékes megújítása – bár elemzők szerint ehhez nem szükséges tulajdonosi pozíció (*J. M. [2013]*). A vásárlásért a várható költségek miatt talán nem lelkesedő MVM minden technikai részlethez is közgyűlési, azaz közvetlen állami döntést kért, elhárítva magáról a felelősséget. (Sajtóhírek szerint a nagy léptékű gázipari terjeszkedést inkább a kormány szorgalmazta, mint a vevőnek kijelölt vállalat, amely egyelőre elzárkózik a lakossági gázszolgáltatók átvételétől – *M. I. [2013c]*). Az E.On, amely 2004-ben 300 millió euróért vette meg a csomagot, de átvállalt még 600 millió euró adósságot, és jelentős fejlesztéseket is végrehajtott, 870 millió euró bevételre tett szert az ügyletből, aminek ötödét az MVM saját forrásaiból fizeti ki, a többit bankhitelből és tulajdonosi kölcsönből, amit később esetleg tőkeemelésé alakítanak (*Marnitz [2013h]*).

A tranzakció érdekessége, hogy itt rögtön felmerült a *továbbadás* lehetősége: a vezérigazgató nem cáfolta, hogy a Gazprom érdeklődik a tározók iránt, és hogy a vásárlás lezárása után megindulhatnak a tárgyalások (*Marnitz [2013e]*). Ezek elvileg csak bérbeadásról vagy kereskedelmi célú létesítményről szólhatnak, mert stratégiai gáztárolást 2013 közepétől kizárólag állami cégek végezhetnek. Az ilyen vagyონrészeket állami tulajdonúvá minősítik át, az átadás végbemehet ajándékozással is, a társasági adóból részletekben írva le a vételárat. Az utóbbi passzus a Mol többségi tulajdonában lévő mintegy 150 milliárd forint értékű – egyébként a rezsicsökkentéssel veszteségesé tett – algyői tározó megszerzéséhez nyújthat keretet (*Marnitz [2013b]*).

Az energetikai üzletek közé tartozik a Demján Sándor nagyvállalkozó tulajdonában lévő Bakonyi Erőmű egészének megvásárlása (amelyben az MVM már korábban 50,5 százalékos pakettet szerzett). Az átvételt azzal indokolták, hogy a társaság nem tudja kezelni a vörösiszap-katasztrófától sújtott MAL Magyar Alumínium Termelő és Kereskedelmi Zrt. 1,5 milliárd forintos tartozását, és leállása veszélybe sodorná Ajka távhőszolgáltatását (*A teljes... [2011]*). Elemzők szerint az ellátást olcsóbban is meg lehetett volna oldani, és a háttérben inkább az eladó kedvezményezése sejthető (*Brückner és szerzőtársai [2012]*). A veszteséges erőmű a megelőző évben egymilliárd forint hitelt vett fel az ugyancsak Demján érdekeltségébe tartozó Gránit Banktól, és a részvényesek 1,7 milliárd forint osztalékot vettek ki a cégből (*Nagy [2012]*).

A másik nagy stratégiai terület a *közüzem*, benne a víz- és csatornaszolgáltatás. Itt fontos érv a privatizációból vagy az üzemeltetési jogokból származó tetemes profit, ami magasan tartja az árakat. 2013-tól ilyen tevékenységet csak állami vagy önkormányzati többségű cégek végezhetnek. Bár az érvényben lévő szerződések felülvizsgálata nem kötelező (*Brückner és szerzőtársai [2012]*), ez is ösztönzést adhat a köztulajdon kiterjesztéséhez.

2008-ban még békésen, a szerződés lejártakor vásárolta vissza a kaposvári vízművek üzemeltetési jogát az önkormányzat (Bertók [2008]). Egy évvel később Pécsen viszont a jelenlegi kormánypárt vezette helyhatóság új társaságot alapított, és a vállalat fizikai elfoglalásával vette át a szolgáltatást a GDF Suez-től (Bokody [2010]). A konfliktus kedvezőtlen nemzetközi visszhangja is elősegítette a megállapodást – és talán elhárította a sokak által főpróbának tartott kemény módszer szélesebb körű alkalmazását. A francia cég tulajdonosa hárommilliárd forintos kártérítést kapott a 48 százalékos részvénytárcsát és az üzemeltetési jogok visszaadásáért. A számlát a város helyett a költségvetés állta (Ungár [2013]).

Budapest Főváros Önkormányzata 2011-ben vásárolta meg a külföldi fél részeseését a csepeli szennyvíztisztítóban, majd hosszú alkudozás után visszavette a Fővárosi Vízművek kisebbségi tulajdonát és az üzemeltetést 13,6 milliárd forintért. A Suez–RWE konzorcium nem járt rosszul, mert az 1997-ben kifizetett 16,5 milliárd forint hozamaként osztalék és menedzsmentdíj formájában mintegy 40 milliárdot szedett be (Szalai [2012]). A fővárosi önkormányzat a Fővárosi Vízművek által felvett hitelből szándékozott fedezni a kiadást, de a közműadó és a rezsi-csökkenés miatt a veszteség közelébe került cégnek tulajdonosi kölcsönt kellett adnia.

A közüzemi szemétszállító cégek külföldi tulajdonosai – mint a német Remondis és az osztrák AVE – maguk kezdeményezték a szolgáltatási szerződések felbontását a csökkenő díjak és a 2013-ban elfogadott törvény minősítési követelményeivel is megemelt költségek miatt (Doros–Lencsés [2013]). Helyükre éppen ezért nehéz új partnereket találni. A köztulajdon kiterjesztését emiatt itt sokszor új önkormányzati vállalkozások alapítása jelenti, de ez pénz- és időigényes. Egyes településeken a lakossági hulladék elszállításához az átmeneti periódusra a nemrégiben felhatalmazott katasztrófavédelemnek kellett kijelölnie a vállalkozót (Indul... [2013]). A vezetékadóval veszteségesé tett kis kábeltévé-szolgáltatók helyébe is a helyhatóságoknak kell lépniük, ha a kistelepüléseken nem akarnak lemondani a televízió- és internet-szolgáltatásról (Varga [2012b]).

Ugyancsak stratégiainak tekinti a kormányzat a *pénzüntézet*i szektort, elsősorban a hazai részesezés fontosságát hangsúlyozva. A várt előny a megerősített szereplők révén élénkülő verseny és a gazdaságpolitikai prioritások jobb érvényesítése. A feltételezések szerint a magyar bankok szívesebben és könnyebben igazodnak a központi irányvonalhoz, mint a saját érdekeiket követő külföldi anyacégek (Fekete [2010a]). A célt a nemzetgazdasági miniszter még kinevezése előtt konkrétan kitűzte: a pénzüntézet i szektorban „... legalább ötvenszázalékos magyar tulajdoni arányra lenne szükség” (Matolcsy [2010]). Ennek ellenére az állami tulajdon kiterjesztése eddig nem elsősorban a külföldieket érintette, hanem a takarékszövetkezeteket és két magyar kézben lévő kisbankot.

A miniszterelnök 2010-ben kölcsöntőkét ígért a több mint száz, összesen mintegy 1800 fiókot – azaz az OTP-nél is nagyobb hálózatot – üzemeltető, de csak 5-6 százalékos piaci súlyú takarékbankok megerősítéséhez (Kriván [2010]). Két év múlva százmilliárdot szántak a szektor „újjaszervezésének támogatására” – de most már a szövetségi jelleg felszámolására, a közvetlen állami befolyás megerősítésére. A tulajdon itt hangsúlyozottan átmeneti időre szól, a kormányzat eleve továbbadást tervez.

Először a Magyar Fejlesztési Bank vette meg a szövetkezetek többségi tulajdonában lévő Takarékbank 38 százalékos pakettjét a német befektetőtől. 2013-ban a Magyar Posta tökévelésével többségbe került az állam, a takarékoknak pedig egy-egy részvényvel kell megelégedniük. Saját intézményvédelmi alapjaik helyett új integrációs szervezet alakult az MFB által befektetett egymilliárdos vagyonnal. A kis hitelintézeteknek kötelező a csatlakozás az ellenőrző, tőkehelyzetet stabilizáló, prudenciális szabályokat kibocsátó szervezethez. A Takarékbank pedig kötelező szabályokat ír elő számukra, meghatározza üzletpolitikájukat, egységesíti a marketinget és az informatikai rendszert, leválthatja és kinevezheti a vezetőjüket (Horniák [2013a]). Önállóságuk felszámolása ellen az érintettek az Alkotmánybíróságnál is tiltakoztak, a tulajdonjog biztonságát általánosan megrendítő vagyon kisajátítást panaszolva (Horniák [2013b]).

A szövetkezeti felzúdulás egyik hangadója, az országos érdekvédelmi szervezet elnöke Demjén Sándor nagyvállalkozó volt, aki azt azonban nem ellenezte, hogy a magánérdekeltségébe tartozó Gránit Bankban 2,58 milliárd forinttal tőkét emeljen az állam. Hasonló konstrukcióban Töröcskei István Széchenyi Bankja is kapott hárommilliárd forintot. Az állami pakett így mindkét kisbankban éppen 49 százalékos lett – a főtulajdonosok ragaszkodtak meghatározó befolyásukhoz, szemben az állam eredeti, többségre törekvő tervével (Demjén... [2013]). Kormányzati nyilatkozatok szerint ezek a befektetések a piaci logikát követik, gyorsan megtérülnek, és szintén átmenetinek tekinthetők (Kis bankok... [2013]).

A közszolgáltatások vagy a pénzintézetek esetében lehet a monopolhelyzetekkel, a verseny korlátozottságával vagy más piaci kudarcokkal érvelni az állami tulajdon kiterjesztése mellett. Az ugyancsak stratégiai körbe sorolt *távközlésben* azonban hasonló indokot csak egy szűk szegmensre lehet felhozni, mint a sürgősségi szolgálatok és a közbiztonsági szervek rádiórendszerét működtető Pro-M Zrt. esetében. Az állam közel 20 milliárd forintért vette meg a céget a Magyar Telekomtól, ami megtéríti az eladónak a befektetés költségeit, ugyanakkor megkíméli a költségvetést az addig fizetett, évente kilencmilliárd forintos kiadástól (Az állam... [2012]).

A folyó ráfordítások csökkentése lehetett az egyik szempont az új mobilfrekvencia létesítésére 2011-ben kiírt tenderen is, amelyet három állami cég, a Magyar Villamos Művek, a Magyar Posta és a Magyar Fejlesztési Bank konzorciuma nyert el, noha a pályázat eredetileg kizárta az állami részvételt. A versenytársak megtámadták a döntést; a bíróság számos ponton jogsértőnek ítélte és megsemmisítette a tendert, többek között a feltételek menet közbeni módosítása miatt. Az állami szándékokat elbizonytalaníthatja, hogy az országos hálózat kiépítése több száz milliárd forintba kerülne – az MVM közgyűlésén is komoly aggályok merültek fel a beruházás megtérülésével kapcsolatban (Varga [2012a]).

Az ágazathoz köthető az Idomsoft Zrt. közigazgatási informatikai rendszereket szállító társaság megvásárlása. A „nemzeti adatvagyon” kezelését – amivel a cég foglalkozik – egy 2010. évi törvény értelmében csak az államigazgatás vagy tisztán köztulajdonban lévő vállalat végezheti. A hivatalos indoklás szerint a kiemelt fontosságú informatikai rendszereket hatékonyabban, biztonságosabban lehet működtetni és fejleszteni, ha a vállalkozást megveszi az állami Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. (Informatikai... [2013]).

Állami üzemeltetés, feldolgozóipar, állami monopólium

A korábban említett Pro-M működtetése is voltaképpen az állam és a magántőke együttműködésével megvalósított *ppp-beruházásnak* tekinthető. 2010-ben a kormány – a stratégiai körön messze túllépve – az összes ilyen típusú konstrukció felülvizsgálatát irányozta elő. A cél a mintegy száz, összesen háromezer-milliárd értékű, évente több mint százmilliárd forintos költségvetési kiadással járó fejlesztés „valós értékének” elszámolása, a szerződések módosítása vagy azok kiáltása (Cseke [2010]).

Hivatalos elemzések szerint¹² minden ppp-szerződés hátrányos az állam számára, ezért azokat meg kell szüntetni. A folyamat azonban a nagy egyszeri kiadások miatt lassan halad, és több hazai magánvállalkozó érdekeit is sérti.

A partnerekkel legkönnyebben a kisebb értékű beruházásoknál lehet megállapodni. 2012 nyarán a kormány 15 milliárd forintot különített el 35 tanuszođa, tornaterem, sportközpont és tornacsarnok megvásárlására (*Visszavásárlás...* [2012]), amelyek térítés nélkül átadhatók az önkormányzatoknak. Ezek egy része szorult pénzügyi helyzetében nem is fizeti az üzemeltetési díjakat (*Devecsai* [2012b]). Az évi százmilliárdos kiadást jelentő M5-ös és M6-os autópálya átvétele egyelőre nincs napirenden.

Az állami üzemeltetés körébe került a patinás kazángyártó Ganz Röck, amely a válság okozta gondok és az állami támogatás halogatása miatt került nehéz helyzetbe, 11 milliárdos tartozást halmozott fel. Tulajdonosai, a Resonator Kft., valamint a hajdan kiemelt sztrádaépítő Vegyészernem tudta finanszírozni a fenntartást. A felszámolás alá került cég eszközeit az MVM bérbe vette, de nem világos, hogy azt távlatilag maga akarja megszerezni – az ipari kapacitásokra is kiterjesztve vertikumát –, vagy más befektetők számára tartja működésben a gyárat (*Tamás* [2011]).

Ezzel elérkeztünk a *feldolgozóipari* köztulajdonba vétel rövid listájához. Méretével kiemelkedik közülük a szép múltra visszatekintő, de a válság idején felére zsugorodó forgalmú, veszteséges Rába gépgyár, amelynek 16 százalékos pakettjét a kormányzat a nyugdíjpénztárak vagyonával kapta meg. Talán a csomag nagysága is ösztönzést adott ahhoz, hogy az állam a legnagyobb befektető, a malajziai érdekeltségű DRB Hicom 11 százalékos részének megvásárlásával, majd tőzsdei nyilvános ajánlattétel útján, mintegy nyolcmilliárd forint befektetésével – az aktuális árfolyamnál egyharmaddal többet ígérve – túlsúlyra kerüljön a cégben (*Ábrahám–Baka* [2011]). A hivatalos indoklás a „nemzeti ipar” megteremtéséről, a hazai beszállítás és foglalkoztatás növeléséről szól – amihez buszokra és hadiipari járművekre szóló állami megrendelések is hozzájárulhatnak.

Egyértelműen vállalatmentő tulajdonszerzés néhány *húsipari vállalat* önkormányzati kézbe vétele, állami pénzből.

Az ágazat krónikussá vált nehézségei közepette 2012 elején a csőd szélére került három viszonylag nagy, hazai magántulajdonban lévő vállalkozás, a gyulai, a pápai cég

¹² A nyilvánosságra hozott adatok következetesen, de közgazdaságilag indokolhatatlan módon a várható kifizetések abszolút összegével számolnak a diszkontált jelenértékek helyett (*Berlinger* [2011]).

és a kaposvári Kometa is. Megmentésükre többféle megoldás körvonalazódott tőkeerős befektetők keresésétől az MFB tőkeemelésén át egy állami húsholding létrehozásáig (Szirmai [2012a], [2012b], *Ezért kapott össze...* [2012]). Hosszú alkudozás után az a döntés született, hogy a kormány 1,5–2 milliárd forintos támogatást nyújt az érintett önkormányzatoknak a vállalatok kisegítéséhez. A tőkeemelés, a szigorú feltételekhez kötött, átmenetinek szánt tulajdonszerzés, illetve új, tehermentes cég alapítása ellenére a hosszabb távú rentábilis működés kétséges (*Mentőöv a Kométának...* [2013], *A Gyulai...* [2013]).

Az állami tulajdont és rendelkezési jogot ki lehet terjeszteni anélkül, hogy magáncégek közkézbe kerülnének. Az államosítás szélesebb értelemben minden olyan lépést magában foglal, amelyek révén a kormányzati fennhatóság alá tartozó vállalkozások tevékenysége bővül – ez pedig végrehajtható *új állami monopóliumok teremtésével, a piacok bővítésével-átrendezésével* is. A korábban már bemutatott közszolgáltatásokon kívül ez történt az elmúlt években az étkezési utalványok forgalmazásában, a tankönyvterjesztésben és a dohány-kiskereskedelemben.

Az Erzsébet-utalványt kibocsátó állami Nemzeti Üdülési Szolgálat Kft.-t a kormány úgy tette egyeduralgokodóvá, hogy az addig főszerepet játszó három francia cég termékeire magasabb adókat rótt ki. Itt a deklarált cél az, hogy a nyereséget szociális célokra, főként kedvezményes üdültetésre fordítsák (*Brückner és szerzőtársai* [2012]). A rendteremtésre, a hatékonyság növelésére és az árak csökkentésére hivatkozva a Könyvtárellátó Kiemelten Közhasznú Nonprofit Kft. kapta meg a kizárólagos jogot arra, hogy a tankönyveket megrendelje, beszerezze, hogy eljuttassa az iskolákhoz, és beszedje a vételárat (*Teljesen átalakul ...* [2012]).

2013-tól állami monopólium a *dohány-kiskereskedelem* is. A tevékenységet – az egészség- és ifjúságvédelem jegyében – a 40 ezer elárusító hely helyett mintegy ötezer, húsz évre meghirdetett trafikkoncesszió alapján lehet folytatni, vagyis itt a központi rendelkezés alá vonást azonnal a működtetés privatizációja követte. Az eredetileg kisvállalkozóknak, megváltozott munkaképességűeknek előnyt adó pályázatok elbírálásában az üzleti terveknek volt a legnagyobb súlya – csak éppen a meghatározó permfeltételeket részben a tenderzárás előtti utolsó pillanatban, részben már a győztesek kihirdetése után megváltoztatta a törvényhozás: az árusítható termékek köre bővült, és a négy százalékos garantált árrés tíz százalékra nőtt (*Batka* [2013], *Megszavazták...* [2013]). Így a kezdetben kockázatosnak látszó üzlet kilátásai ugrásszerűen javultak. A piac átrendezésével sajtóelemzések szerint több, a kormányzathoz vagy helyi politikuskokhoz kötődő vállalkozó is jól járt.¹³

A trafikokhoz hasonlóan más koncessziók is monopóliumok létrehozását jelenthetik, amelyek – akár a tevékenység privatizálásához kapcsolódva, törvényeket is módosítva – a versenytársak kiszorítását és alárendelését, a piaci részesedések és a profitok ugrásszerű növelését jelentik a kedvezményezettek számára.

¹³ Ezer győztes pályázat valószínűleg nem reprezentatív kiválasztott, de alapos vizsgálatából az látszik, hogy az új koncessziók mintegy harmada kormány közeli nagyvállalkozókhöz, a trafiktörvény megszövegezésében is részt vevő Continental dohányipari társasághoz, a Coop és a CBA üzletlánchoz, valamint a kevésbé ismert vietnami tulajdonban lévő VimpeX Tabakhoz köthető (*Rádi-Vitéz* [2013]).

A reklámgazda-tevékenységet – azaz a hirdetések kihelyezésének szabályozását, engedélyezését – számos települési önkormányzat átadta öt-tíz évre szóló, kizárólagos jogokat biztosító koncesszióval olyan társaságoknak, amelyek maguk is szereplői ennek a piacnak, és a jelenlegi kormány egyik háttéremberként ismert, a hirdetések és média világában is erőteljesen terjeszkedő tulajdonos céghálózatába tartoznak (*M. László* [2013]). Egyiküket a nagyvállalkozó nemrégiben vette meg, de sikertelenül alkudott másik vetélytársára, az előző kormányhoz közel álló, a közterületi reklámok piacát uraló ESMA-ra. 2010 végén a közlekedésbiztonságra és a rendezett városképre hivatkozva a parlament korlátozta a táblák elhelyezését a közutak mentén, és megtiltotta a hirdetést telefon- és villanyoszlopokon, előírva a meglévők elbontását is (*Szabó* [2012]). A szabályozás módosítása tönkretette a spanyol–magyar vállalatot, miközben a hazai nagyvállalkozó egyik cége listaáron 67 százalékos részesedést ért el az állami hirdetések sajátos piacán, 2012-ben 1,88 milliárdos nyereséget realizálva (*M. László* [2013]). A csoport összes hirdetési cége a 4,8 milliárdos profitból három-milliárdos osztalékot fizetett (*4,8 milliárdos...* [2013]).

Az államosítások a jelek szerint még nem zárultak le. Erre utalnak az újabb konkrét tervek, például a Csatornázási Művekkel, a nagy elbocsátásokkal fenyegető Dunaferrel, a közvilágítással vagy a patikákkal kapcsolatban, ahol a gyógyszerészeknek kötelezően előírt tulajdonszerzés meghíúsulása esetén az állam léphet be tulajdonosként (*Danó* [2013]). A szándékokat a többször megígért szabályozási konszolidáció elmaradása, a tovább szigorított feltételek, a meg-megújuló fenyegetések is alátámasztják. A fejlesztési miniszter azt állította ugyan, hogy az adó- és árszabályozásnak nem az a célja, hogy a külföldieket távozásra bírja, de megerősítette: ha a befektetők nem akarnak együttműködni a kormánnyal – például úgy, hogy két évig nem vesznek ki osztalékot –, és eladási tárgyalásokat kezdeményeznek, akkor a kormány erre is készen áll (*Rezsivágásból...* [2013]). Mindez még több magántulajdonost ösztökélhet kivonulásra, elsősorban az energia- és bankszektorban.

A gáz- és áramszolgáltatók nyereségét megint lefaragja a rezsicsökkentés 2013 őszén meghirdetett második lépcsője, és még szélesebb kört érinthet a monopolhelyzetben lévő közműszolgáltatások – még mindig nehezen értelmezhető – nonprofit működése. A bankok veszteségeit a devizahitelek teljes kivezetésének terhei növelhetik.

A CIB olasz vezérigazgatója még ez utóbbi hírek megjelenése előtt rémálomhoz hasonlította a magyarországi bankok működési környezetét, és „drasztikus újrastrukturálást” helyezett kilátásba (*Magyarország...*[2013]). A Magyar Külkereskedelmi Bank átadásáról a bajor tulajdonos már 2010-ben tárgyalt a kormánnyal, az elképzelések csak az árban álltak messze egymástól (*Fekete* [2010b]). Az OTP tavasszal két hazai, külföldi tulajdonban lévő leánybank megvételét is mérlegelte; vezérigazgatója szerint néhány éven belül a nyolc nagy magyarországi pénzügyintézet fele is eladósorba kerülhet (*Csányi...* [2013]). Két energiaszolgáltató hivatalosan is jelezte, hogy megválna egyes egységeitől, egyikük az olasz ENI lehet (*Marnitz* [2013f]). Az RWE több magyarországi befektetésén túladdott, és a csoport elnöke kijelentette, hogy bármiről, a részvények eladásáról is hajlandók tárgyalni a kabinettel (*M. I.* [2013a]).

Összeáll-e ezekből a mozaikokból valamilyen egységes kép? Erre próbálunk válaszolni a következőkben.

Különös vevők, különös módszerek, szokásos következmények

Mivel az állami tulajdonba vétel egyik legfontosabb indoka a hazai tulajdon kiterjesztése, azt várhatnánk, hogy a képlet egyszerű: az eladók külföldiek, a vevő pedig az állam. A pillanatfelvétel azonban sokkal színesebb képet mutat. A tárgyalásokon az asztal egyik oldalán sokszor valóban külföldi befektetők ültek – de az áradók között *sok a hazai szereplő*: a nyugdíjpénztárak és a Rába kisbefektetői, a dohányboltokat és a ppp-beruházásokat üzemeltető vállalkozók zöme, a csőd közelébe került húsipari és energetikai kisvállalatok, valamint – a deklarált céloktól látványosan eltérve – az eddig érintett bankok tulajdonosai. A vevőként fellépő *állam* pedig összetett szervezetrendszerének *számos részlegét* bevette. Alapesetben az új tulajdonos a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő volna – de ez csak néhányszor fordult elő (Mol, Rába, a magánnyugdíj pénztárak részvényei, Pro-M). A gáztározók és a magánbankok részvényese a Nemzetgazdasági Minisztérium lett. Több helyi önkormányzat közművekkel, húsfeldolgozókkal gyarapodott. A Magyar Fejlesztési Bank a Takarékbank nagybefektetője. Hozzájuk csatlakoztak nagy állami vállalatok, a takarékszövetkezeti szektorban érdekeltséget szerző Posta mellett a kormányzati döntésekkel terjeszkedő Magyar Villamos Művek.

A köztulajdon tehát sokszor *kerülőutakon*, nyugdíjpénztári portfóliók átvételével, állami vállalatok, bankok, önkormányzatok közbeiktatásával növekszik, azok forrásait és az általuk felvett hiteleket is felhasználja a vásárláshoz, tőkeemeléshez. Ez azt jelentheti, hogy a vétel sem mindig önkéntes.

Az állami *közhatalmi pozíciót* a kormány az állami körbe tartozó *vásárlókkal* szemben is érvényesítheti. Utalnak jelek arra, hogy az MVM egy idő után túlzottan tartotta kedvezményezett helyzetét és az ezzel járó ráfordításokat, kockázatok. A pénzühiannyal küszködő önkormányzatoknak valószínűleg nem mindegyike lelkesedik vállalkozói szerepének kényszerű kiterjesztésért. A víz-, csatorna-, szemétszállítás-, esetleg a kábeltévé- és internetszolgáltatás üzemeltetésének vagy tulajdonjogának megszerzése, új cégek alapítása egyszeri kiadás és folyamatos teher. A vonakodást az utasítás mellett a központi finanszírozás ígérete szerelheti le, az, ha az állam kifizeti az közkézbe vétel számláját, végső menedékesként átveszi a tevékenységet, vagy működési támogatást ad.

Még látványosabb és egyértelműbb az *eladói hajlandóság* erősítése hasonló *sajátos* eszközökkel, mint a Pécsi Vízmű fizikai elfoglalása, az orosz Mol-tulajdonos szavazati jogának megvonása, a folyamatban lévő vagy már lezárt pályázatok feltételeinek módosítása (mobiltender, trafikkoncesszió), a csak részben kodifikált ígéretek és megállapodások átlépése, az állami megrendelések csökkentése.¹⁴

A kormányzatnak azonban nem kell feltétlenül megsértenie a jogi határokat. Az állam vevői szerepének *legfontosabb specialitása* ugyanis, *hogy a törvényhozás monopóliumára építhet*. Az elmúlt években újraírták a nyugdíjrendszer szabályait, évente

¹⁴ Erre példa a Bombardier járműgyártója, amelyre a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő kivásárlási ajánlatot tett, és amikor a külföldi tulajdonos halogatta a választ, a társaság kisebbségi részvényese és legnagyobb üzleti partnere, az állami MÁV drasztikusan visszavágta megrendeléseit (*Kapitány Szabó* [2013]).

többször is változtak az adók és a hatósági árak, állami tulajdonba vagy központi rendelkezési körbe kerültek tevékenységek, módosult a hivatalok hatásköre, eljárásrendje, gyakran visszamenőleges hatállyal. Ezek a nehezen kiszámítható intézkedések ösztönözhetik, vagy éppen rákényszeríthetik a magántulajdonosokat, hogy kiszálljanak az üzletből.

A vételre kijelölt, zömmel stratégiai nevezett szektorok rendkívüli terhelése mindaddig logikus, az állami vagyonszerzést megkönnyítő vagy olcsóbbá tevő átmeneti lépésnek látszott, amíg az átvétel le nem zárult. Csakhogy a működési feltételek változékonysága fennmaradt, az időlegesnek hirdetett elvonások az adórendszer tartós elemeivé váltak, azaz most már a köztulajdonba került cégeket is sújtják.

A költségek és árak oldaláról is szorított helyzet azonban nem kivételes és nem meglepő: az állami tulajdonlás általános, nem csak itt és most látható ellentmondásait mutatja, amelyeknek forrása a célok kiküszöbölhetetlen összetettsége. Azokon a piacokon, ahol a kormányzat az árakat is megszabja, ott egyszerre három dologra törekszik: legyen alacsony a tarifa, jó minőségű a szolgáltatás, de hozzon nyereséget, vagy legalább ne igényeljen folyamatos támogatást. A bűvös háromszög csúcsein elhelyezkedő célok közül azonban egyszerre legfeljebb kettő érhető el – de könnyen megeshet, hogy kisebb-nagyobb mértékben mindegyik sérül. Ha kiemelt célnak most az árcsökkentést tekintjük, akkor ez vagy a költségvetési cél vagy a minőség rovására megy. A mérsékelt ár (a tartósan magas adókkal együtt) a nyereség és a kivonható osztalék elolvadásához vezet, vagy éppen veszteségtérítő támogatásokat tesz szükségessé a szolgáltatási színvonal fenntartásához – először a távfűtő cégeknél (*A földgázszektor...* [2013]), azután a vízműveknél, majd valószínűleg más közszolgáltatásokban is.

Az államosítások *pénzügyi egyenlegének* kiszámításánál ezért nemcsak az egyszeri ráfordítást kell figyelembe venni, hanem a folyamatos finanszírozás és a fejlesztés kiadásait is – főként a közüzemek és a csődbe jutott cégek esetében. A nagy energetikai és esetleg a feldolgozóipari társaságoktól viszont osztalékra lehet számítani, a ppp-konstrukciók felszámolásával megtakaríthatók az üzemeltetési díjak, a nemzeti dohányboltok minden évben koncessziós díjat fizetnek, ha nem is sokat. Később pedig, ha esetleg privatizációra kerül sor, növelhetők az egyszeri állami bevételek (ami egyébként veszteséggel is járhat).¹⁵ Ezt a kimenetet a kormányzat sem zárja ki: már 2012-ben megpendítette a Mol-pakett eladásának lehetőségét, a magánkézbe adás azonnal megvalósult a trafikoknál, és felmerült a gáztározók, takarékszövetkezetek, kisbankok esetében is. Az elvi lehetőséget tágítja, hogy a jelenleginél alacsonyabban húzták meg a tartós állami tulajdon határát a Hitelgarancia Zrt.-ben és a Rábában is (*B. F. Z.* [2012], *Ábrahám* [2013], *Titok...* [2013]).

A kezdeti tapasztalatok jól tükrözik az *újonnan megszerzett köztulajdon működésének differenciáltságát*. Az állami kisebbségi pakettel kevésbé befolyásolt Mol 2013 tavaszán 11 milliárd forint osztalékot fizetett a közkasszába, akárcsak a tavaly re-

¹⁵ Szakértői becslések szerint az átvett nyugdíjvagyon értéke – amiben persze nemcsak részvények voltak – 2013 elejéig 280 milliárddal csökkent (*Odaveszett...* [2013]). A Mol árfolyama a vásárlás óta egyszer sem érte el a 22 ezer forintos árfolyamot, a Rába részvényei viszont drágultak az átvétel óta.

korderedményt elérő MVM, ahol azonban erre az évre – részben az akvizíciók következtében – a nyereség 60 százalékos csökkenésével számolnak (Marnitz [2013c], [2013e], *Soha nem kaszált ...*[2013]). A Rába 2012-ben növelte árbevételét és profitját, 2013 első felében pedig 44 százalékkal nagyobb bruttó eredményt ért el, mint egy évvel korábban (*Rekordok...*[2013]).

Ezzel szemben többnyire gyengén teljesítenek az önkormányzati kézbe került cégek. A Fővárosi Vízművek tavaly még 1,8 milliárd forint osztalékkal gazdagította a helyhatóságot, most viszont – többek között a szabályozás változásai miatt – a nullszaldós működést is csak az egyelőre nyereséges Budapesti Központi Szennyvíztisztító Telep beolvasztásával lehet biztosítani (Szalai [2013]). Az összevonás és a belső keresztfinanszírozás a régen megszokott állami logika szerint szélesebb kört is érinthet. A tervek szerint a mintegy 400 vízszolgáltatót öt regionális társaságba integrálják – önkéntesen, de erős pénzügyi nyomás mellett –, és a hulladékgazdálkodásban is térségi társulások alakulnak (Mészely [2013]).

Azokban a stratégiai ágazatokban, amelyeket az államosítások – és ezzel együtt a különadók és más szigorítások – érintettek, sokhelyütt *elindult a leépülés*. A változásokra adott vállalati válaszok olyan forráskivonáshoz vezethetnek, ami előbb-utóbb veszélyezteti az ellátás biztonságát, a szolgáltatások színvonalát, a gazdaság egészének növekedését.

A külföldi tulajdonosok leállítottak a Dunamenti, a debreceni és nyíregyházi erőművet (M. I. [2013b]). Egyes becslések szerint a gáziparban 2014 végéig a létszám akár 500 fővel – húsz százalékkal – is visszaeshet, és hasonló folyamatok várhatók az áram- és távhőszolgáltatóknál, a víz- és hulladékcszállításban is (Marnitz [2013g]). A masszívan veszteséges pénzügyi szektorban – amelynek negatív eredménye 2012-ben 160 milliárd volt, ezen belül három nagy külföldi leánybank 700 milliárdos veszteséget realizált (Nagy *bukták* [2013]) – 2009 óta csökken a létszám, bár a KSH adatai szerint ez a trend tavaly év végén megfordult. A vizsgált szektorok mindegyikében visszaestek a beruházások. A 2010-es növekedés után 2011-ben a villamosenergia- és gázellátásban 8, a következő évben 38 százalék volt a zuhanás, a vízi közműveknél és a hulladékgazdálkodásban 13 és 11 százalék, a pénzügyi szolgáltatásoknál 18, majd 37 százalékos csökkenést mutat a statisztika – miközben a nemzetgazdaság egészében csak 4-5 százalékos esést mért.¹⁶

Ha a makrogazdaságra és a fogyasztói jólétre gyakorolt hatás ennyire bizonytalanak látszik, *vannak-e biztos nyertesek?* A kormányzat kétségkívül közéjük tartozik. A tulajdonosi pozíció erősíti a cselekvőképességet, a döntések anyagi és gazdaságon kívüli bázisát. A hivatalban lévő politikai erők jó kommunikációval népszerűséget és szavazatokat szerezhetnek. A köztulajdonba vétel (és az attól nem független rezsicsökkentés) népszerű, mert az erős, védelmező állam képét sugalmazza. A közvélekedés már régen és egyre nagyobb arányban elutasítja a privatizációt és a versenyt (Bakonyi [2010]),¹⁷ érthetően örül a munkahelyek

¹⁶ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qb002c.html.

¹⁷ Ez egy felmérés szerint minden volt szocialista országra jellemző (Denisova és szerzőtársai [2011]), bár a szerzők kiemelik, hogy a privatizáció kritikája nem azonos az állami kézbe vétel támogatásával.

megmentésének és az árcsökkentéseknek. Politikai hasznot hozhat, ha a rendelkezési jogok kiterjesztésével a kormányzat jelentős és a nyilvánosság szeme elől elzárt forrásokhoz jut: a magánvállalkozókat gazdagító megrendeléseknek, szponzorációknak, a pénzkiszivattyúzás sokféle módjának egyszerűbb az útja, alacsonyabb a politikai költsége, mint magáncégek esetében (*Boyco–Shleifer–Vishny* [1996] 311. o.).

Az állami tulajdonba vétel a jutalmazás eszköze is lehet. Nemcsak vezetői kinevezéseket lehet adni, hanem vagyont és jövedelemszerzési esélyeket is. Nyertesek az üzleteket lebonyolító jogi és pénzügyi tanácsadók, azok a vállalkozók, akik jó áron eladták bizonytalanná vagy veszteségesé vált cégeiket (mint a legtöbb külföldi befektető), vagy pótlólagos tőkét kaptak ingyen, irányító pakettjük elvesztése nélkül (a magánkézben lévő kisbankok). Még többet nyerhetnek, akik olcsón, hosszú távú biztos profitot hozó üzlethez (trafikokhoz, tankönyvforgalmazáshoz, reklámgazda-koncesszióhoz) jutottak, akiknek beszállítóként piacot teremt az állami kézbe vett cég vagy az újonnan létrehozott monopólium, esetleg olcsó vásárlási lehetőséget ad majd egy későbbi privatizáció.

Sok külföldi cég és a két kisbank eseténél valószínűleg szélesebb körben fordul elő, hogy az állami tulajdonba vétel nem kizárólag központi kezdeményezés. A magántulajdonosoknak eladóként és vevőként is lehet okuk arra, hogy ösztökdéjék a kormányt az akciókra – beleértve a monopóliumteremtést és egyéb törvénymódosításokat –, vagy üzletté konvertálják a más okból elindított központi lépéseket. A köztulajdon esetenként (de nem mindenütt, legkevesébe talán az alacsony jövedelmezőségű közszolgáltatásokban) átmeneti stáció is lehet a vagyonyok és piacok újrendezésében. Ez egyben azt is jelenti, hogy a privatizáció nem okvetlenül az önszabályozó piacok térhódítását, a tisztességes és szabad verseny erősítését jelenti.

Állami tulajdon és rendszerátalakítás – közös vonások

Az állami tulajdon kiterjesztésére különböző korokban és országokban sokféle példa van. Többnyire baloldali (szocialista, kommunista) pártok kezdeményezik, de a cél és a végeredmény nem feltétlenül valamilyen totális rendszer vagy tervgazdálkodás létrehozása – bár kritikussai sokszor ezt vetítették előre.

Mint a bevezetőben jeleztük, ez a cikk nem vállalkozik az állami tulajdonosi szerep terjedelmi változásainak átfogó összehasonlítására, csak két hazai folyamatot idézünk fel: az 1940-es évek második felének államosításait, valamint az 1990-es évek intézményes privatizációját. Az előbbi léptékében és a gazdasági-politikai szándékokban, az utóbbi ezenkívül az átalakítás irányában is lényegesen különbözik a 2010-es évek lépéseitől. Azt szeretnénk kimutatni, hogy e három, első pillantásra gyökeresen eltérő tulajdonosi szerkezet változásnak vannak hasonlóság vonásai is. Ha ez ilyen szélsőséges esetekre igaz, akkor legalább hipotézisként megfogalmazhatunk néhány olyan sajátosságot, amely az állami tulajdonosi szerep mértékének lényeges változásaira általánosíthatóan jellemző.

Államosítás és államosítás

Az 1940-es évek államosításait a jelenlegiekkel összehasonlítva nyilvánvaló, hogy a két periódus között *érdemi eltérés* van az átalakítás *céljában, léptékében és eszközeiben*.¹⁸ 1945-ben minden párt elfogadta, hogy az alapvetően magántulajdonra épülő gazdaságban szükséges az állami beavatkozás erősítése, ezen belül az államosítás: az utóbbi is szerepelt szinte minden politikai programban.¹⁹ (A háború után Nyugat-Európában is kiterjedt a köztulajdon.) Kezdetben a kommunista párt is megelégedett kisebb lépésekkel, de a kül- és belpolitikai feltételek változásával a cél egyre radikálisabb lett: az egész gazdasági rendszer alapvető működési módjának megváltoztatása, a piaci mechanizmusok tartós felszámolása, a szovjet berendezkedéshez hasonló tervgazdasági rendszer kiépítése, a vagyoni-társadalmi különbségek csökkentése. Mindennek egyik módszere volt az állami kézbe vétel, mégpedig döntően kisajátítással.²⁰ Ezzel szemben hatvan évvel később a kormányzat nem irányozza elő a piacgazdaság és a tulajdonviszonyok totális átrendezését vagy a vagyoni viszonyok homogenizálását, és az érintett magántulajdonosoknak többnyire kompenzációt ad. E lényeges különbségek miatt nem alaptalan, hogy az ezredforduló politikusai elutasítják lépéseik „államosításnak” címkézését – a kifejezést valóban csak a nyelvi egyszerűsítés érdekében, mintegy idézőjelben indokolt használni.

Néhány sarokpont az átfogó keretek és a részletek eltérése ellenére mégis *hasonló*. A *mozgatórugó* nem kizárólag, sőt nem is elsősorban gazdasági, hanem politikai jellegű. (Így előzetes hatásvizsgálatokat, megtérülési számításokat nemcsak régen, hanem most sem érdemes számon kérni a döntéshozókon.) Ezzel a háttérrel az egymást követő lépéseknek *nincs* előre meghatározott, *pontos forgatókönyve*. Az 1940-es években az akciókat az éppen adott helyzet, a kényszerűség és a „pillanatnyi politikai alkalom” (*Pető–Szakács* [1985] 97. o.) is befolyásolta. Az elmúlt években valószínűleg nem tervezték előre a nyugdíjpénztári vagyon átvételének állami részvénytulajdont növelő következményét, a hiánycsökkentés érdekében bevezetett különadók cégértékcsökkentő hatását, és talán a dohányárúsításról is csak menet közben, vállalkozói nyomásra vált világossá, hogy az a népegészségügy mellett jó üzlet is lehet.

Ezenkívül a *kiindulópont* mindkét esetben a *szükséghelyzet*: akkor az újjáépítés, az ellátás, a vágató infláció, a jóvátétel terhei miatt, most pedig a globális válság következtében vált egyre inkább elfogadottá az állam gazdasági szerepvállalásának

¹⁸ Az elemzés *Pető–Szakács* [1985] könyvére épít.

¹⁹ A Kiszgazda Párt általánosságban említette a kulcsiparágakat, a szociáldemokraták ezenkívül megnevezték a bányászatot és az áramszolgáltatást, a Radikális Párt a monopóliumok és az egyéni kezdeményezésen túlnőtt nagyvállalatok állami kézbe vételét követelte, Barankovics Néppártja a közjő érvényesítésével határolta el a kört (*Balogh–Izsák* [1997], 181., 208., 234., 255. o.). Bibó István, aki még 1947-ben is azt írta, hogy mindenki, a kommunisták szerint is elkerülhetetlen a „kapitalisztikus formák” fenntartása, nem az államosítást, hanem a rablókapitalizmust, a sokszor állami háttérű monopóliumokat kárhoztatta, és az új, közös terv részének tekintette az államosítási program terjedelmének meghatározását is (*Bibó* [1986] 2. kötet, 339–343. o.).

²⁰ 1945–1946-ban kártalanítást is kilátásba helyeztek, erre azonban nem került sor (*Pető–Szakács* [1985] 78. o.).

növelése, a *szabályozás erősítése*. Ezt annak idején kötött gazdálkodásnak nevezték (beleértve a hitelezés centralizálását, a profitok csökkentését ár-, bér- és jövedelem-szabályozással, a központosított anyaggazdálkodást, a jóvátételhez kapcsolódó állami megrendeléseket, ami szinte kizárólagos feltétele volt a termelés fenntartásának). Ennek közelmúltbeli megfelelője a kiválasztott ágazatok, vállalatok nyereségének visszavágása különadókkal, leszorított hatósági árakkal és a tevékenységi feltételek szigorításával, a piacok újraosztása a szerződések felülvizsgálatával, új előírásokkal, célzott közbeszerzésekkel. Hasonlóság az is, hogy az idő előrehaladtával a válság már nem hivatkozási alap, és az alkalmazott módszerek *tartóssá válnak*. A jelenlegi magyar kormány sem közvetlenül a válságkezeléssel indokolja lépéseit – eltérően egyébként más országok 2008 utáni, átmenetinek tekintett államosításaitól és válságadóitól –, hanem a gazdaság új működési módjának kialakítását tűzi ki célul.

Mindkét periódusban bevetettek *az érvényes jogrendtől eltérő* (ha nem is feltétlenül azzal szembenálló), jogbizonytalanságot teremtő, sokszor informális *eszközöket* is. Akkoriban a kormány különleges felhatalmazásként kapta meg a rendeleti szabályozás jogát, céljai elérésére felhasználta az újonnan kialakított ellenőrző szervezeteket és a gazdasági rendőrséget, sőt – szabotázspereket indítva – a bíróságokat is. A gazdasági szorongatás egyik módjaként pedig egyszerűen nem fizette ki a magánvállalatok számláit (uo. 74. o.). Mostanában pedig ismétlődő gyakorlattá vált a törvények gyors módosítása – sokszor egyéni képviselői indítvánnyal –, az elhatározott akciókhoz igazítva, vagy a váratlanul felmerült (például bírósági, alkotmánybírósági) akadályok elhárítása érdekében, sokszor visszamenőlegesen. Az ígéretek esetenként nem tartják be, és most is előfordul, hogy a központi-önkormányzati szervezetek adóssai maradnak a magáncégeknek.²¹ Talán nem megalapozatlanok az adó- és más hatóságok ellenőrzési terveinek politikai befolyásolását gyanító feltételezések sem. Végül szinte azonos *a sorrend*: először a stratégiai területeket, az energetikát, a bankrendszert kell állami kézbe venni. Különbség itt két ponton látszik: a negyvenes években a feldolgozóipar legnagyobb cégei is az elsők között kerültek célkeresztbe, a külföldi tulajdonú vállalatokat viszont – a nemzetközi szövetségi rendszerek sokáig képlékeny állapota miatt (uo. 102. o.) – a legvégére hagyták. Vagyis akkor a nemzeti szuverenitás – a szovjet kapcsolatot természetesen kivételesnek tekintve – sem volt annyira hangsúlyos szempont.

Az idézett gazdaságtörténészek szerint 1945 után egyre világosabbá vált, hogy a tulajdon nem elengedhetetlen feltétel a tényleges rendelkezési jogok központosításához: „az alapvető gazdasági feltételeket már addig is [az 1948-as, nagy léptékű államosítások előtt] az államigazgatási apparátus szabta meg” (uo. 99. o.). Ezért a köztulajdon radikális kiterjesztésének lényege nem is az állami szerep érdemi növelése, hanem az, hogy „megteremtődött a feltétele az intézményrendszer átalakításának, az állam és vállalatai közötti viszony megváltoztatásának” (uo.). A szerzők azt érzékeltetik, hogy a tulajdon elsősorban az új rendszer hosszabb távú stabilizálása szempontjából fontos (uo. 102. o.).

²¹ 2011 őszén kormányhatározat írta elő az állami intézményeknek, hogy beszállítóik kifizetését halasszák 2012-re – a zárolás feloldása december legvégén már sok vállalkozónak nem segített (Devecsai [2012a]).

A mai helyzettel kapcsolatban is megfontolandó, hogy az állami tulajdonba vételt nem önmagában, egyedi aktusként érdemes értékelni, hanem mint az intézmények, az állam–vállalat kapcsolatok és – tegyük hozzá a fenti idézetben nem szereplő, de a leírás egészében hangsúlyos elemet – az egyes üzleti csoportok jövedelmi, vagyoni pozícióinak átrendezését szolgáló *egyik* feltételt.

Államosítás és privatizáció

A legutóbbi állítás, az, hogy az állami kézbe vonás több egyszerű tulajdonosváltásnál, az ellentétes irányú folyamatra, a nagy léptékű privatizációra is érvényes, hiszen az 1990-es években is az egész gazdasági (és politikai) rendszer átalakításáról volt szó. Vajon nem fedezhető-e fel a folyamatokban más egyezés is, annak ellenére, hogy az állam szerepe és a tulajdonhoz fűződő viszonya, valamint a változtatások sorrendje – ami az államosításoknál a stratégiai területektől indul, a privatizációban pedig ott végződik – nyilvánvalóan szöges ellentétben áll egymással?

A magyar rendszerváltó privatizáció (Sárközy [1997]) és a két hazai államosítási hullám *közös vonása a politikai indíttatás*: a döntéshozók az átfogó kormányzati politika részeként kezelik a tulajdonosváltásokat. A kiindulópont nemcsak 1945-ben és 2010-ben, hanem 1990-ben is valamifajta *szükséghelyzet volt*: a transzformációs visszaesés és válság (Kornai [1993], Antal [2004]), az ország finanszírozásának nehézségei, a külgazdasági orientáció és ezzel is összefüggésben a termelési szerkezet elengedhetetlen átépítése. A háttérter nyújtó szemléletmód, értékrend iránytűt adott a döntéshozóknak, de mindegyik esetben *hiányzott* a részletesen kidolgozott *forgatókönyv*. A privatizációs folyamat változékonynak bizonyult. Az eladásokon kívül volt többféle ingyenes és kedvezményes elosztás – ez a tulajdonosváltás *sem csak adásvételt* jelentett, nem csak készpénzt használt. Voltak központosított és decentralizált döntések, előfordult a nagyvállalatok szétválasztása a privatizáció előtt és a monopóliumok egyben eladása, az egyes eljárások különböző befektetőcsoportokat részesítettek előnyben. A megközelítések hullámzását – akárcsak a régi és új keletű államosításokat – befolyásolták a különböző irányból érkező nyomások, az éppen adódó alkalmak is, többek között a makrogazdaság és vállalatok aktuális pénzügyi helyzete, a vevők és az eladásra váró cégek kezdeményezései. A tulajdon és a szabályozás mindhárom esetben *egy irányba változott*, az állami befolyás kiterjesztésével szemben a privatizáció a központi szabályozás visszavonulásával (liberalizációval és deregulációval) párosult. Itt azonban az irányon kívül – bár attól valószínűleg nem függetlenül – felfedezhető még egy *lényeges különbség*: a rendszerváltó privatizáció mögött nem állt erős szabályozás, míg a másik két eset az erős állam valamilyen formáját nemcsak célként tűzi ki, hanem a már birtokában lévő eszközökkel érvényesíteni is tudja.

Az eltéréseknek van egy további fontos dimenziója. A negyvenes évek államosítása és a rendszerváltó privatizáció lényegi egyezést mutat a célban, a *totális*, a gazdaság egész működési mechanizmusát érintő és a politikai rendszer gyökeres átalakításával összefonódó változtatásban, ami a szándékok szerint minden téren

– a tulajdonviszonyokban is – hosszú távra szóló berendezkedést jelent. Ehhez mindkét esetben adott volt a *külföldi modell*,²² amelynek érvényesítését a mintaadó országok különböző eszközökkel szorgalmazták is. A hazai folyamatok beilleszkedtek a nemzetközi fősodorba. Az állami tulajdon mostani kiterjesztése ezekhez viszonyítva – pénzügyi, külpolitikai és talán elvi okokból – korlátozott léptékűnek látszik. Nem rendszerváltó jellegű, de mivel nem szorítkozik szórványos vagy egy-egy ágazat válságkezelését célzó esetekre, hanem a kormányzati felfogás egészének szerves része – bár az állami tulajdon tartós megőrzésének szándéka nem minden területen egyértelmű –, a kapitalizmuson belüli formaváltás szándéka nem zárható ki.²³ És annak ellenére, hogy a válság hatására más országokban is sor került – legalább időleges – köztulajdonba vételre, ami összekapcsolódik az állami szabályozás erősítésének szándékával, Magyarországon a hivatalos indoklások fontos elemeként hangsúlyozottan sajátos, nem importált, nemzeti jellegű átalakításról van szó.

Az összehasonlításból végül is az a kép bontakozik ki, hogy az állam részvételével zajló tulajdonosváltásoknak vannak közös vonásai. *Mindhárom elemzett esetre jellemző*, hogy olyan átfogó kormányzati politikába illeszkednek, amely valamilyen válságosnak definiált helyzet megoldására szolgál, és összhangban van az állami szerepvállalás megcélzott változtatásának általános irányzatával is. Ez a kiindulópont csak vezérfonalat ad a konkrét döntésekhez, de részletes foratókönyvet nem, amiből az egyes periódusokon belül is változékony, időben és tevékenységi körönként is differenciált megközelítések erednek – a pillanatnyi körülmények, az éppen adódó lehetőségek és akadályok hatása erős. Az *alapvető különbséget* a külpolitikai konstelláció által is befolyásolt fő irányon kívül a kormányzat erejének és a célmodell határozottságának eltérő összekapcsolódásában véljük felfedezni. A negyvenes években erős állam vezérelte a tulajdonosváltást, világos célokkal. A privatizáció idején az elérendő működési mód világos, de a kormányzat gyenge volt. Most pedig ennek a fordítottját érzékeljük: az erős államnak a gazdasági mechanizmusról alkotott képe egyelőre – legalábbis a kívülálló elemző számára – homályos, széttöredezett.

Nyitott kérdések

Van-e a jelenlegi magyar kormányzatnak víziója a gazdaság működéséről, és hogyan illeszkedik ebbe az állami tulajdon, várható-e a további kiterjesztés? Kezdjük az utóbbi kérdéssel!

Az állam, illetve a hatalmon lévő politikai erők számára elérhető nyereségek a *folytatás* mellett szólnak. Erre a szándékra utal, hogy a kormányzat általában nem zár-

²² Az 1990-es években politikai szinten is felmerült a kapitalizmus változatai közötti választás lehetősége, de az angolszász és a kontinentális (szociális) piacgazdaság különbsége végül is elmosódott, nem vált belpolitikai szakítóp próbává.

²³ Ilyen formaváltáshoz kapcsolódik az 1929–1933-as válságot, majd a második világháborút követő nagy államosítási hullám sok piacgazdaságban.

kózik el a vásárlásoktól, konkrét terveket sző, és a fontosnak tekintett ágazatokban egyre szigorítja a működési feltételeket. *Korlátot* jelenthet viszont egyes hazai tulajdonosi csoportok (például a takarékszövetkezetek és a régi dohányárusok) sérelme, a külföldiek (mint a GDF Suez és a nagy anyabankok) vonakodása az eladástól vagy kemény áralkujuk. Erősebb gát a vállalatmentő államosításokat tiltó európai uniós szabályozás, és még nagyobb akadály a központi források szűkössége, bár látjuk, hogy az állam kreatív módszerekkel puhítja saját költségvetési korlátját.

A pénzügyi (és külpolitikai) akadályok miatt a kormány, ha akarná, sem tudná teljes mértékben visszájára fordítani a privatizációt, nem szabadulhat meg minden külföldi befektetőtől. Ezért válogat a cégek között, elsősorban a tevékenység és a tulajdon jellege, a vállalat piaci és pénzügyi helyzete alapján. Az államosítás elsősorban a külföldi kézben és monopolhelyzetben lévő közszolgáltató, gyenge (szabályozással is legyengített) társaságokra, bankokra terjed ki, de eddig is sokféle más vállalkozást érintett. A kör és a törekvések konkrét tartalma differenciált, ám a kiindulópont azonos: az állami befolyás kiterjesztése.

E cél elérésének vannak puhább módszerei is. Ahol a tulajdon megszerzésére nincs mód, és a vállalat a gazdaság egésze szempontjából fontos, ott a kormány kiegyezésre törekszik, elsősorban a nagy, exportorientált, feldolgozóipari cégekkel. (Az elvi alap az értéktermelő és a spekulatív kapitalizmus, a jogosult és jogosulatlan profit megkülönböztetése – az utóbbi a közszolgáltatásokra, monopóliumokra, bankokra jellemző – *Orbán* [2010], [2013a]). Eddig harminc multinacionális társasággal kötöttek *stratégiai megállapodást*. Ezek lényege, hogy a vállalatok aktív szerepet játszanak „...a magyar gazdaság teljesítőképességének és nemzetközi versenyképességének növelését célzó kormányzati gazdaságpolitika megvalósításában,”²⁴ ami jelentheti többek között a foglalkoztatás, a hazai beszállítói részarány növelését. A kormány cserébe kiszámítható környezetet ajánl, a részvétel lehetőségét a jogszabályok véleményezésében, továbbá munkahely-teremtési és kutatás-fejlesztési pályázati pénzeket, esetenként konkrét szubvenciót.

A stratégiai körön túl az uniós és hazai forrásból finanszírozott támogatás, a központi piacteremtés sokféle eszköze orientálja az állam felé a vállalkozásokat. A dohányárúk és a közterületi reklámhordozók piacán végbement átrendeződés szépen mutatja azokat a lehetőségeket és eszközöket, amelyek a cégek kezdeményezéseit és hasznait, a mindkét fél számára gyümölcsözőnek látszó összefonódást ösztönzik.

A kormányzat tehát nem akarja kiiktatni a piacot és a magántulajdont,²⁵ viszont minden szegmensben az állami szerep erősítésére törekszik. Az új berendezkedés „a nemzeti intézmények, az állami és piaci szervezetek, a közösségi és egyéni kezdeményezések új integrációját kívánja meg a nemzeti együttműködés rendszerében” (*Magyarország Kormánya* [2011] 12–15. o.). Ez jelentheti a *gazdaság felszeletelését az államhoz fűződő viszony jellege – de nem a szorossága – szerint*. Mindenki függjön a kormányzattól, de nem feltétlenül ugyanolyan módon. A konkrét mű-

²⁴ A megállapodásokról lásd *Farkas–Szegő* [2013].

²⁵ Az új alaptörvényből kimaradt a „piacgazdaság” kifejezés, de a vállalkozás szabadsága és a verseny nem – M) cikk.

ködési mechanizmus azonban – már csak azért is, mert hangsúlyozottan nem egy máshol működő modell másolásáról van szó, és az átalakítás a kezdeti stádiumnál tart – egyelőre homályosnak tűnik.

Hivatkozások

- 4,8 MILLIÁRDOS... [2013]: 4,8 milliárdos osztalékot termeltek a Fidesz-közeli médiacégek. HVG.hu, június 4. http://hvg.hu/itthon/20130604_48_milliardos_nyereseket_termeltek_a_Fidesz.
- A FÖLDGÁZSEKTOR... [2013]: A földgázszektor is támogatja a távhőt. Napi.hu, január 16. http://www.napi.hu/magyar_vallalatok/a_foldgazszektor_is_tamogatja_a_tavhot.542386.html.
- A GYULAI... [2013]: A Gyulai Húskombinát menthetetlen. Index, január 7. http://index.hu/gazdasag/2013/01/07/a_gyulai_huskombinat_menthetetlen.
- A TELJES... [2011]: A teljes Bakonyi Erőmű az MVM-é. HVG.hu, október 11. http://hvg.hu/gazdasag/20111011_bakonyi_eromu_mvm.
- ADD EL ... [2013]: Add el a céged, vagy tönkreteszünk! Index, január 17. <http://index.hu/gazdasag/2013/01/17/matolcsy>.
- ANTAL LÁSZLÓ [2004]: Fenntartható-e a fenntartható növekedés. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest.
- AZ ÁLLAM... [2012]: Az állam a cégei pluszbevételeiből államosítana. HVG.hu, augusztus 29. http://hvg.hu/gazdasag/20120829_Az_allam_a_cegei_pluszbeveteleibol_allamot.
- ÁBRAHÁM AMBRUS [2013]: Stadionépítés eladásból. Népszabadság, június 4.
- ÁBRAHÁM AMBRUS–BAKA F. ZOLTÁN [2013]: Nem lesz kínai cserealap a Rába. Népszabadság november 17.
- B. F. Z. [2012]: Pénz híján a Mol is eladó. Népszabadság, november 7. http://www.nol.hu/lap/gazdasag/20121107-penz_hijan_a_mol_is_elado.
- BAKONYI ESZTER [2010]: A közvélekedés a gazdasági versenyről a válság első évében. Kézirat.
- BALOGH SÁNDOR–Izsák Lajos [1997]: Pártok és pártprogramok Magyarországon (1944–1948). Tankönyvkiadó, Budapest.
- BATKA ZOLTÁN [2013]: Csak a kockázat biztos a trafikokban. Népszabadság, február 22.
- BERLINGER EDINA [2011]: A 3000 milliárd nyomában. A PPP-beruházások csapdájáról. Magyar Narancs, június 9. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/a_3000_milliard_nyomaban_-_a_ppp-beruhazasok_csapdairrol-76272.
- BERTÓK LÁSZLÓ [2008]: Kaposvár visszavette vízművei üzemeltetését. Magyar Hírlap, szeptember 26.
- BEVÁSÁROLTA... [2011]: Bevásárolta magát a tőzsdére az állam. Index, február 21. http://index.hu/gazdasag/magyar/2011/02/21/bevasarolta_magat_a_tozsdere_az_allam.
- BIBÓ ISTVÁN [1986]: Válogatott tanulmányok, 1945–1949. Magvető Kiadó, Budapest.
- BOKODY TAMÁS [2010]: Vízháború Magyarországon, I–II. Index, február 9–10. http://index.hu/gazdasag/magyar/2010/02/09/vizhaboru_magyarorszagon_i./, [http://index.hu/gazdasag/magyar/2010/02/10/vizhaboru_magyarorszagon_ii./](http://index.hu/gazdasag/magyar/2010/02/10/vizhaboru_magyarorszagon_ii/)
- BOYCO, M.–SHLEIFER, A.–VISHNY, R. [1996]: A Theory of Privatization. The Economic Journal, Vol. 106. No. 435. 309–319. o.
- BRÜCKNER GERGELY–CSEKE HAJNALKA–HALASKA GÁBOR–HLAVAY RICHÁRD–TORONTÁLI ZOLTÁN–VÁCZI ISTVÁN [2012]: Alámerülnek – kibekkelik? Túlélés az államosítás idején. Figyelő, 40. sz.

- CHANG, R.–HEVIA, C.–LOAYZA, N. [2009]: Privatization and Nationalization Cycles, Policy Research. The World Bank Working Paper, No. 5029.
- CHRISTIANSEN, H. [2011]: The Size and Composition of the SOE Sector in OECD Countries. OECD Corporate Governance Working Papers, No. 5. <http://dx.doi.org/10.1787/5kg54cwps0s3-en>.
- CSÁNYI... [2013]: Csányi: Minden második nagybank kivonul Magyarországról. Népszabadság, május 23. http://nol.hu/gazdasag/csanyi__minden_masodik_nagybank_kivonul_magyarorszagrol.
- CSEKE HAJNALKA [2010]: Elszámoltatás. Figyelő, december 2–8.
- DANÓ ANNA [2013]: Állami patikalánc? Népszabadság, június 3.
- DE ALESSI, L. [1987]: Prospects of Privatization. Proceedings of the Academy of Political Science, Vol. 36. No. 6. 24–35. o. Megjelent még: *Yarrow–Jasinski* [1996] 281–293. o.
- DEMJÁN... [2013]: Demján: Jogorvoslatot kezdeményez az OTSZ. Népszava online, július 5. http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=659836&referer_id=friss.
- DENISOVA, I.–ELLER, M.–FRYE, T.–ZHURAVSKAYA, E. [2011]: Everyone Hates Privatization, but Why? Survey Evidence from 28 Post-Communist Countries. <http://ssrn.com/abstract=1604616>.
- DEVECSAI JÁNOS [2012a]: Elcsúsztatott állami kifizetések. Jobb későn. Figyelő, 1. sz. 12–13. o. http://tablamagazin.hu/webreader/figyelo/figyelo_2012_jan_5.
- DEVECSAI JÁNOS [2012b]: Kicsivel kezdik. PPP-projektek állami kivásárlása. Figyelő online, augusztus 16. http://figyelo.hu/index.php?cid=373696_kicsivel_kezdik.
- DOROS JUDIT–LENCÉS KÁROLY [2013]: Nyakukba zúdult a szemét. Népszabadság, július 31.
- DUMONTIER, P.–LAURIN, C. [2003]: The Financial Impact of the French Government's Nationalization/Privatization Strategy. EFMA 2003 Helsinki Meetings, január 10. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=393484
- EZÉRT KAPOTT ÖSSZE... [2012]: Ezért kapott össze Csányi és Lázár: nemsokára lép a kormány. HVG. hu, április 16. http://hvg.hu/kkv/20120416_gyulai_huskombinat.
- FARKAS ZOLTÁN–SZEGŐ IVÁN MIKLÓS [2013]: Egy kis segítség a barátoktól. HVG, július 13.
- FEKETE EMESE [2010a]: Honfoglaló álmok. Figyelő, június 3–9.
- FEKETE EMESE [2010b]: Alku alatt. Figyelő, július 15–21.
- GYARAPÍTANI... [2011]: Gyarapítani kell a nemzeti vagyont. Portfolio.hu, május 25. http://www.portfolio.hu/vallalatok/energia/gyarapitani_kell_a_nemzeti_vagyont_szijjarto.150003.html.
- HORNIÁK BALÁZS [2013a]: Államosítják a takarékokat. Népszabadság, június 26.
- HORNIÁK BALÁZS [2013b]: Alkotmánybírósághoz fordulnak a takarékok. Népszabadság, július 22.
- INDUL... [2013]: Indul a személyszállítás Martfűn. Népszabadság, július 31. http://nol.hu/belfold/indul_a_szemetszallitas_martfun.
- INFORMATIKAI... [2013]: Informatikai céget vett az állam. Index, március 1. http://index.hu/gazdasag/2013/03/01/megint_allamositottunk_regi_ismerorosoktol.
- ITT VANNAK... [2012]: Itt vannak a harmadik megszorítócsomag részletei. Origo, november 16. <http://www.origo.hu/gazdasag/20121116-a-kormany-bejelentette-a-harmadik-megszorito-csomagot-50-szazalekos-tarsasagi.html>.
- J. M. [2013]: Mártha: Sukoró az E.Onhoz képest bábjáték. Index, január 15. <http://index.hu/gazdasag/2013/01/15/e.on>.
- KAPITÁNY SZABÓ ATTILA [2013]: Államosítás kivéreztetéssel. Népszabadság, június 21. http://nol.hu/gazdasag/kozlekedes/20130612-allamositas_kivereztetessel.

- KARSAI GÁBOR–KRASZNAI ZOLTÁN–LAJTAI GYÖRGY–NÉMETHNÉ PÁL KATA [1997]: Állami vagyonkezelés: minták érték nélkül? *Külgazdaság*, 12. sz. 37–48. o.
- KIS BANKOK... [2013]: Kis bankok nagy nevektől. *Népszabadság*, június 26. http://nol.hu/lap/gazdasag/20130626-kis_bankok_nagy_nevektol.
- KORNAI JÁNOS [1993]: Transzformációs visszaesés. Egy általános jelenség vizsgálata a magyar fejlődés példáján. *Közgazdasági Szemle*, 40. évf. 7–8. sz. 569–599. o.
- KOWALSKI, P.–BÜGE, M. –SZTAJEROWSKA, M.–EGELAND, M. [2013]: State-Owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications. OECD Trade Policy Papers, No. 147. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k4869ckqk7l-en>.
- KRIVÁN BENCE [2010]: Beszáll az állam a takarékszövetkezetekbe. *Népszabadság*, október 15.
- KÜLÖNADÓK... [2013]: A különadók felét a fogyasztók fizetik meg. *Portfolio.hu*, július 3. http://www.portfolio.hu/gazdasag/adozas/a_kulonadok_felet_a_fogyasztok_fizetik_meg.186169.html.
- KWOKA, J. E. JR. [2009]: The U.S. Auto Industry Under Duress: Fit, or Finished? *CPI Competition Policy International*, Vol. 5. No. 2.
- LYONS, B. [2009]: Competition Policy, Bailouts and the Economic Crisis. *Centre for Competition Policy Working Paper*, 09-4.
- M. I. [2011]: Az MVM szervezheti meg a gáztőzsdét. *Népszabadság*, június 7.
- M. I. [2013a]: Egyértelmű nyereség. *Népszabadság*, március 26.
- M. I. [2013b]: Csúcskategóriás erőműveket kénytelen bezárni az E.On. *Népszabadság*, június 19.
- M. I. [2013c]: Közgyűlési dömping az MVM-nél. *Népszabadság*, augusztus 14.
- M. LÁSZLÓ FERENC [2013]: Városról városra terjeszkednek Simicska milliárdos reklám-cégei. *HVG.hu*, május 29. http://hvg.hu/itthon/20130529_Simicska_reklamgazda_onkormanyzatok.
- MAGYARORSZÁG KÉSZ... [2013]: Magyarország kész rémálom. *Origo*, november 6. <http://www.origo.hu/gazdasag/20130312-magyarorszag-kesz-remalom-a-cib-bank-a-banki-tevekenyseg-leepitesen.html>.
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA [2011]: Új Széchenyi Terv. Január. http://ujszeczyiterv.gov.hu/uj_szechenyi_terv
- MARNITZ ISTVÁN [2010]: A kormány csökkenti a Mol nyereségét. *Népszabadság*, december 2.
- MARNITZ ISTVÁN [2011a]: Szolgáltató lehet az MVM-ből. *Népszabadság*, április 13.
- MARNITZ ISTVÁN [2011b]: Orbánék befűtöttek a Molnak. *Népszabadság*, június 29.
- MARNITZ ISTVÁN [2013a]: Visszamenőleges intézkedés. Több tízmilliárdos jogi konfliktusban törvénymódosítással javítaná pozícióit az állam. *Népszabadság*, március 11. http://nol.hu/gazdasag/20130311-visszamenoleges_intezkedes.
- MARNITZ ISTVÁN [2013b]: E.On helyett jó a Mol? *Népszabadság*, március 22.
- MARNITZ ISTVÁN [2013c]: A mi titkunk, amiről Némethnével tárgyalunk. *Népszabadság*, április 26.
- MARNITZ ISTVÁN [2013d]: Mol-részvény IMF-pénzből. *Népszabadság*, május 25.
- MARNITZ ISTVÁN [2013e]: Csúcsnyereség az MVM-nél. *Népszabadság*, május 31.
- MARNITZ ISTVÁN [2013f]: Állami lesz a Tígaz-cég? *Népszabadság*, június 5. http://nol.hu/gazdasag/20130605-allami_lesz_a_tigaz-ceg.
- MARNITZ ISTVÁN [2013g]: Elbocsátanak az energiacégek. *Népszabadság*, június 18.
- MARNITZ ISTVÁN [2013h]: Kezd összeállni az E.On-vételár. http://nol.hu/gazdasag/20130830-kezd_osszeallni_az_eon-vetelar.

- MATOLCSY GYÖRGY [2010]: Válasz az országgyűlési bizottsági meghallgatáson, május 25. <http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/a-miniszter/beszedekek-publikaciok-interjuk/igeretdomping-matolcsy-gyorgy-meghallgatasan>.
- MEGSZAVAZTÁK... [2013]: Megszavazták: 10 százalékos garantált árres a trafikoknak. Portfolio.hu, május 22. http://www.portfolio.hu/vallalatok/kkv/megszavaztak_10_szazalekos_garantalt_arres_a_trafikoknak.184195.html.
- MENTŐÖV A KOMÉTÁNAK... [2013]: Mentőöv a Kométának: Kaposvár ragaszkodik a feltételekhez. Hirado.hu, január 8. http://www.hirado.hu/Hirek/2013/01/08/08/Mentoov_a_Kometanak_Kaposvar_ragaszkodik_a_feltetelekhez.aspx.
- MÉSZELY RÉKA [2013]: Szemétszállítás számos akadállyal. Kisalfold.hu, július 24. http://www.kisalfold.hu/mosonmagyarovari_hirek/szemetszallitas_szamos_akadallyal/2342797.
- MIHÁLYI PÉTER [2010]: A magyar privatizáció enciklopédiája. Pannon Egyetemi Könyvkiadó–MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Veszprém–Budapest.
- MODY, A.–SANDR, D. [2011]: The Eurozone Crisis: How Banks and Sovereigns Came to be Joined at the Hip. IMF Working Paper, 269. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1974837.
- NAGY BUKTÁK [2013]: Nagy bukták. Pénzügyek – Veszteséges a bankszektor. Népszabadság, február, 23. http://nol.hu/lap/gazdasag/20130223-nagy_buktak.
- NAGY GERGŐ [2012]: Demján nyerhet a MAL agóniáján. HVG.hu, október 4. http://hvg.hu/gazdasag/20121004_Kivereztetnek_a_Malt.
- NER [2010]: A Nemzeti Együttműködés Programja. Május 22. www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf.
- ODAVESZETT... [2013]: Odaveszett 280 milliárd forintnyi nyugdíjpenz. Potfolio.hu, február 19. http://www.portfolio.hu/befektetesi_alapok/nyugdij/odaveszett_280_milliard_forintnyi_nyugdijpenz.179958.html.
- ORBÁN VIKTOR [2009a]: Új irány Magyarország! Új irány magyarok! Március 6., http://www.miniszterelnok.hu/beszed/uj_irany_magyarorszag_uj_irany_magyarok.
- ORBÁN VIKTOR [2009b]: Jobboldali korszak Európában. Magyar Nemzet, július 25.
- ORBÁN VIKTOR [2010]: Helyet a magyarok reményeinek. http://www.orban.hu/beszed/helyet_a_magyarok_remenyeinek, július 28.
- ORBÁN VIKTOR [2013a]: A kormány nemzeti gazdaságpolitikát folytat. Orbán Viktor beszéde a XXIV. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban, Tusnádfürdőn (Báile Tusnad). Miniszterelnok.hu, július 27. <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/orban-viktor-a-magyar-kormany-nemzeti-gazdasagpolitikafolytat>.
- ORBÁN VIKTOR [2013b]: A rezsicsökkentés és a devizahitelesek támogatása nemzeti ügy. http://www.miniszterelnok.hu/beszed/a_rezsicsokkentés_es_a_devizahitelesek_tamogatása_nemzeti_ügy, szeptember 9.
- PETŐ IVÁN–SZAKÁCS SÁNDOR [1985]: A hazai gazdaság négy évtizedének története I. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- RÁDI ANTÓNIA–VITÉZ F. IBOLYA [2013]: Joint venture. HVG, június 22.
- REKORDOK... [2013]: Rekordok fél éve a Rábánál. Rába Járműipari Holding Nyrt., augusztus 6. http://www.raba.hu/sajtokozypon/hirek_92.html.
- REZSIVÁGÁSBÓL... [2013]: Rezsivágásból államosítás. Népszabadság, május 21. 10. o.
- ROSA, J.–PÉRARD, E. [2008]: When to privatize? When to nationalize? A competition for ownership approach. SciencesPo, december, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369249.

- SÁRKÖZY TAMÁS [1997]: Rendszerváltozás és a privatizáció joga. A tulajdonváltás joga a volt szocialista országokban. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- SOHA NEM KASZÁLT... [2013]: Soha nem kaszált még ekkorát az MVM. Index, május 30. http://index.hu/gazdasag/2013/05/30/soha_nem_kaszalt_meg_ekkorat_az_mvmm/.
- STIGLITZ, J. [2000]: A kormányzati szektor gazdaságtana. KJK–Kerszöv, Budapest.
- SZABÓ M. ISTVÁN [2012]: Simicska: ha nem tudja megvenni, megfojtja. HVG.hu., június 27. http://hvg.hu/gazdasag/20120627_reklamtablapiac_kotelessegszegesi_eljaras.
- SZALAI ANNA [2010]: Felülvizsgált privatizációs szerződések. Népszabadság, november 24.
- SZALAI ANNA [2012]: Célkeresztben a közműcégek. Népszabadság, március 29.
- SZALAI ANNA [2013]: Kezesség a Vízműveknek. Népszabadság, április 25.
- SZIRMAI S. PÉTER [2012a]: Húsba vágnak. Figyelő, 34. sz. 7. o.
- SZIRMAI S. PÉTER [2012b]: Borul a húsdominó. Figyelő, 39. sz. szeptember 27. http://figyelo.hu/cikkek/376529_borul_a_husdomino.
- TAMÁS GÁBOR [2011]: Államosítás előtt a kiskunfélegyházi Ganz-Röck. Magyar Narancs, március 3. http://m.magynarancs.hu/belpol/allamositas_elott_a_kiskunfelegyhazi_ganz-rock_-_felkeszitesi_szakasz-75631?pageId=254.
- TELJESEN ÁTALAKUL... [2012]: Teljesen átalakul a tankönyvpiac, aggódnak a kiadók. Vg.hu, augusztus 31. <http://www.vg.hu/vallalatok/kereskedelem/teljesen-atalakul-a-tankonyvpiac-aggodnak-a-kiadok-384640>.
- THE PB REPORT [2012]: A Publication of the Privatization Barometer. http://www.feem.it/userfiles/attach/201391817974PB_Annual_Report_2012.pdf.
- TITOK... [2013]: Titok, hogy mit adna el a magyar állam. Portfolio.hu, május 22. http://www.portfolio.hu/gazdasag/titok_hogy_mit_adna_el_a_magyar_allam.184246.html.
- UNGÁR TAMÁS [2013]: Államosított vízműszámla. Népszabadság, április 27.
- VALENTINY PÁL [2012]: Válságban a verseny – válságban a verseny? Megjelent: *Valentiny Pál–Kiss Ferenc László–Nagy Csongor István* (szerk.): Verseny és szabályozás, 2011. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 102–128. o.
- VARGA G. GÁBOR [2012a]: Elrontott állami mobil. Népszabadság, szeptember 18.
- VARGA G. GÁBOR [2012b]: Falvak tévé és net nélkül. Népszabadság, december 13.
- VÁRHEGYI ÉVA [2002]: Bankvilág Magyarországon. Helikon Kiadó, Budapest.
- VÁRHEGYI ÉVA [2012]: A magyar bankszektor szabályozása és versenyhelyezete a válságban, Megjelent: *Valentiny Pál–Kiss Ferenc László–Nagy Csongor István* (szerk.): Verseny és szabályozás, 2011. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 210–238. o.
- VICKERS, J.–YARROW, G. [1993]: Privatization. An Economic Analysis. MIT Press, Cambridge, MA.
- VISSZAVÁSÁRLÁS... [2012]: Visszavásárlás miniben. Népszabadság, június 16.
- VOSZKA ÉVA [2001]: Privatizáció helyett újraelosztás. Az állami vagyon sorsa 1998 és 2001 között. Közgazdasági Szemle, 48. évf. 9. sz. 726–744. o.
- VOSZKA ÉVA [2005]: Állami tulajdonlás – elvi indokok és gyakorlati dilemmák. Közgazdasági Szemle, 52. évf. 1. sz. 1–23. o.
- VOSZKA ÉVA [2009]: Az állami vagyon privatizálásának lehetőségei 2009-től. Kézirat.
- VOSZKA ÉVA [2011]: Erős állam: a verseny feltétele vagy torzítója? Közgazdaság, 5–6. sz. 3–30. o.
- YARROW, G.–JASINSKI, P. (szerk.) [1996]: Privatization. Critical Perspective on the World Economy. Routledge, London, New York.

Függelék

F1. táblázat

Állami tulajdonba vétel, 2010. május–2013. augusztus

Ágazat, cég (darab)	Cél	Módszer	Keretfeltétel, szabályozás	Tulajdonrész (százalék)	Eladó	Vevő	Finanszírozás	Ár/érték (milliárd forint)
VÉGYES								
Magán-nyugdíjpénztár-résztvények (20)	járuké- átírányítás	ingyenes átvétel	kirtívóan rossz feltételek a maradéknak	töredék/ kisebbségi	nyugdíjpénztárak	MNV/Kincstár	bevétel	0 (kb. 300)
ENERGETIKA								
Mol (1)	befolyás, ellátásbiztonság	vásárlás	bejegyzés és szavatájjog- megtagadás, különadó	22,1+	Szurgut- Nyefteyegaz	MNV	IMF-hitel	500
Mol gáztároló (1)	befolyás, ellátásbiztonság	vásárlás/ ajándék (részlet)	különadó, rezsiszökkenítés, állami monopólium		Mol	NGM		kb. 150
E.On gáznagykereskedő és gáztároló (2)	befolyás	vásárlás	különadó, rezsiszökkenítés, állami monopólium	100	E.On	MVM	52 MVM, 71 MNV, 137 hitel	260
Gázüzletek*	MVM-erősítés	kijelölés			Mol	MVM	nem szükséges	0
Bakonyi Erőmű (1)	cégmentés, ellátásbiztonság	vásárlás		50 + 50	Demján Sándor	MVM	saját forrás	3–5
Közmű								
Pécsi Vízművek (1)	profitmegvonás, díjszökkenítés	foglalás és kártérítés	vezetékadó, díjszökkenítés		Suez	önkormányzat	központi költségvetés	3
Fővárosi Vízművek (1)	profitmegvonás, díjszökkenítés	vásárlás	vezetékadó, díjszökkenítés		Suez-RWE	önkormányzat	tulajdonosi hitel	13,6

Az Ft. táblázat folytatása

Ágazat, cég (darab)	Cél	Módszer	Keretfeltétel, szabályozás	Tulajdonrész (százalék)	Eladó	Vevő	Finanszírozás (milliárd forint)	Ár/érték
Budapesti Szennyvíztisztító (1)	profitmegvonás, díjsökkentés		vezetékadó	49,8	Degrémont S.A. (Csepel 2005 Kft.)	önkormányzat (Budapesti Városüzemeltetési Központ)	n. a.	0,05
Más vízi közművek	profitmegvonás, díjsökkentés	átvétel?	törvényi kényszer			önkormányzat/állam		
Szemézállítás	profitmegvonás, díjsökkentés	új cég-alapítás	költségnövelés, díjsökkentés			önkormányzat/állam		
BANK								
Takarékbank 1. (1)	befolyás	vásárlás	különadó, tranzakciós illeték	38	Deutsche ZB	MFB	MFB-forrás	6**
Takarékbank 2.		tőkeemelés		13	-	Magyar Posta	n. a.	0,66
Takarékszövetkezetek (138)	gyors megtérülés	tulajdonelvonás, belépési kötelezettség	különadó, tranzakciós illeték	100	Szövetkezeti tagok	MFB, Posta		1
Gránit Bank (1)	cégerősítés	tőkeemelés	különadó, tranzakciós illeték	49	-	NGM	n. a.	2,58
Széchenyi Bank (1)	cégerősítés	tőkeemelés	különadó, tranzakciós illeték	49	-	NGM	n. a.	3
TÁVKÖZLÉS-INFORMATIKA								
Pro-M Zrt. (1)	biztonság	vásárlás	különadó, telefonadó, vezetékadó	100	Magyar Telekom	MINV	n. a.	20
Idomsoft Zrt. (1)	nemzetbiztonság, költségcsökkentés	vásárlás		100	magán-személyek	Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató	saját forrás	1,32
ÁLLAMI ÜZEMELTETÉS								
Ppp (sport)	folyó kiadás csökkentése				magán-partnerek	önkormányzat	költségvetés	15 (2012)
Ganz Rőck (bérlet) (1)	cégmentés?	eszközberlés			felszámolás	MVM		

Az Ft. táblázat folytatása

Ágazat, cég (darab)	Cél	Módszer	Keretfeltétel, szabályozás	Tulajdonrész (százalék)	Eladó	Vevő	Finanszírozás (milliárd forint)	Ár/érték (milliárd forint)
FELDOLGOZÓIPAR								
Rába (1)	hadüipar, hazai beszállítás			73	DRB-Hicom, kisbefektetők	MNV	költségvetés	8
Gyulai Húskombinát (1)	cégmentés			100	Hajdúsági Agráripari Egyesülés	önkormányzat	költségvetés	1,8
Pápai Húsipari Vállalat (1)	cégmentés			100	Dedeko Kft., Nyugat-Agro Kft.	önkormányzat	költségvetés	1,5
Kaposvári Kometa (1)	cégmentés			100	Komfin Kft. Ruf Carni S.P.A	önkormányzat	költségvetés	2
ÖSSZESEN								
ÁLLAMI MONOPÓLIUM								
Stratégiai gáztárolás, víz- és csatornaszolgáltatás, szemétszállítás, nemzeti adatkezelés								
Tankönyv-forgalmazás (1)			kijelölés			Könyvtárellátó Kiemelten Közhatalmú Nonprofit Kft.	nem szükséges	
Dohány-kiskereskedelem (kb. 5000)			koncesszió 20 évre			új kereskedő (csoportok)	bevétel	
Étkezési utalvány (1)			kedvezményes adó			Nemzeti Üdülési Szolgálat	nem szükséges	

* Vezetékeképítés, stratégiai készletek értékesítése, gáztározde megkezelése.

** Az adat nem nyilvános. Az összeget a 15,5 milliárd forintot saját tőke alapján becsültük.